

DIN
CUPRINS

Pagina 2

- ACTUALITATEA PENTRU TINERET
- Manifestări omagiale
- Gheorghe Tătăărăscu — un pictor patriot
- Sculptură și istorie

SALA

■ O VIZIUNE COMPLEXĂ ASUPRA EXISTENȚEI

■ PATRIE, IUBIRE ETERNĂ

Pagina 3

Pagina 5

- Cronica literară de Al. Piru
- Destinul unui poet
- O privire către cei care vin
- Mircea Iorgulescu

- Responsabilitatea față de Eminescu
- Ioan Alexandru: „Pe această frumusețe se așterne cîntarea lui în spațiul românesc”

Paginile 6-7

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Scînteia

SUPLIMENT LITERAR-ARTISTIC

tinerețului

Anul VIII

Nr. 28 (355)

12 pagini — 3 lei

Simbătă

16 iulie

1988

Congresul IX

Strins uniți în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sărbătorim cu toții, muncind, gîndind și acționînd în spirit revoluționar, 23 de ani de la epocalul eveniment înscris cu litere de aur în istoria patriei — Congresul al IX-lea al partidului. Au trecut de atunci 23 de ani rodnici, de ani buni și denși pentru țară, de mărețe înfăptuiri, România socialistă urmînd un destin comunist de excepție. La Congresul al IX-lea a fost ales în fruntea partidului tovarășul Nicolae Ceaușescu, marele patriot și revoluționar, comunistul de omenie care avea să imprime, prin activitatea sa, prin clarviziunea sa, prin nestinsa-i iubire de țară, numele celei mai strălucite epoci din întreaga noastră istorie — „Epoca Nicolae Ceaușescu”. Congresul al IX-lea al partidului și întregul șir de evenimente ce i-au urmat, întreg suflul constructiv, de propășire a patriei socialiste, de ridicare a ei pe cele mai înalte culmi de progres și civilizație, drumul ei mereu ascendent poartă, pregnant, pecetea inconfundabilă a personalității secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Industrializarea, modernizarea agriculturii și noua revoluție agrară, sistematizarea, dezvoltarea celorlalte ramuri economice, afirmarea plenară a învățămîntului și culturii, transformarea din temelii a modului de viață și uriașul salt spre civilizație al întregului popor, multilaterala strategie a dezvoltării economico-sociale intensive, tot ce s-a înfăptuit și se înfăptuiește a pus în valoare, sub conducerea partidului, forța creatoare a poporului nostru, unitatea sa indestructibilă în jurul partidului, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, hotărîrea sa fermă de a da, și pe mai departe, contur de faptă mărețelor programe și directive trasate de partid. Toate aceste mutații profund revoluționare, întregul proces revoluționar de excepție pentru destinul comunist al patriei își au ca punct de plecare Congresul al IX-lea al partidului, congres care a făcut cunoscut lumii, prin vocea cea mai autorizată a poporului român, vocea tovarășului Nicolae Ceaușescu, „SUPLIMENTUL LITERAR-ARTISTIC”

(Continuare în pag. a II-a)

Incepe vacanța mare. Mii, zeci de mii, sute de mii de elevi și studenți, de tineri se îndreaptă spre taberele de la munte sau mare, bucurîndu-se din plin de minunate condiții de recreere, odihnă, educație.

Dacă aș fi un prozator genial aș găsi mijloacele necesare pentru a scrie un roman fluviu ale cărui personaje să fie orașele noastre prin care am adăstat mai mult sau mai puțin, mai des sau arareori. Despre orașe poți scrie la fel ca despre oameni. Ele au nu numai o istorie sau o înfățișare a lor, ele respiră într-un fel aparte, au o personalitate și un ritm, o limpezime vibratilă a ființei în continuă prefacere. Bucureștii ar fi în acest roman un personaj majestuos, altădată băiat modest care, chiar dacă în zilele de sărbătoare își scotea la purtare vestimintele mai acătării, tot nu reușea să-și ascundă mirosul de naftalină, aerul de provincial intimidat. Aș povesti toată viața lui zbuciumată pînă să ajungă ceea ce este el acum: un ocean în fața căruia te simți doar

un bob de rouă. Cluj-Napoca, Oradea, Bistrița, Baia Mare, Timișoara ar fi niște surori care, într-o primă tinerețe dusă în imobilă austeritate, își trăiau în fapt o glorie bătrînicioasă, masivă, greoaie. Ele au trăit, copleșitor de repede, minunea

vității lor. Buzău, Vaslui, Botoșani, Focșani, Satu Mare, Zalău, și cite altelc, erau rudele sărmane, anonime, care dormitau într-o uitare generală. Acum și-au schimbat poza din actul de identitate deoarece au trecut printr-o uluitoare operație

minunția peisajului montan (Brașov, Rîmnicu Vilcea, Deva, Piatra Neamț, Miercurea Ciuc), maritim (Constanța, Mamaia, Mangalia și tot cortegiul de zine și zei ai mării, cerului și pămîntului — Neptun, Saturn, Jupiter, Olimp etc. fiind inimile muritorilor de la prima întîlnire), danubian (Drobeta-Turnu Severin, Giurgiu, Brăila, Galați, Tulcea).

Contur senin și chip de țară nouă rotunjit generos în acești ani de după Congresul al IX-lea al partidului, rod al unei strălucite și profund umaniste inițiative a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — sistematizarea administrativ-teritorială, declanșatoare a unei mărețe și profunde epoci românești.

GABRIELA HUREZEAN

Fulgurări

Epoca de glorie

O lumină nouă a crescut în țară
Ca o bucurie înflorind firesc
Întru nemurirea miezului de vară
Ce-a-nsemnat cu aur timpul românesc.

S-a rostit atunci vreaa unei nații
De-a rodi în pace noul ei destin
Peste plaiul unde străjuiesc Carpații
Ca să-i fie cerul pururea senin.

La Congresul Nouă și-a ales partidul
Un erou în frunte, brav, cutezător,
Și-ntr-un glas cu țara nume-l-a rostindu-
Împlinea voința-ntregului popor.

De atunci, în anii noi de epopee,
Patria ni-i drumul către culmi urcînd,
Și o comunistă, nobilă idee,
Ne-nfrățește-n muncă, ne unește-n gînd.

Și cinstim prin fapte Epoca de glorie
Ce-a-nsořit al țării chip înnoitor,
Și pe Ceaușescu — faur de victorii,
Națiunii noastre demn conducător.

VIOREL COZMA

Chip limpede de țară nouă

unei întineriri, care le-a transformat, din „fetele bătrîne” de altădată, în atlete cu forme fluide, elansate, pline de vitalitate și forță fermecătoare în strălucirea lor adolescentină. N-aș uita nici „eroii” plini de neprevăzut, cei care, atunci cînd i-ai cunoscut, în urmă cu mulți ani, și-au devenit antipatici din cauza inexpressi-

estetică de natură să le schimbe, deopotrivă, și suflul și trupul. Au devenit „bărbați” tineri din neamul titanilor, mereu puși pe fapte mari, niciodată oboșiți, întotdeauna incîntători și surizători, emanînd optimismul prin toți porii. Aș mai scrie, cu emoție, și despre frumusețile ciocotitoare care completează cu strălucirea lor

Pagina 9

■ Proza lui Sorin Titel

- Întoarcerea melancoliei
- Un reușit „dosar existențial”
- Omeneasca dragoste

■ Text inedit

— O scrisoare a lui Mircea Eliade

- Cărți traduse
- Dramatism și profunzime
- Anatomia singurătății

Pagina 10

Pagina 11

■ Serialul nostru: Borges despre Borges

■ Popasuri: Egina

■ Tabela de marcaj

Manifestări omagiale

Zile fierbinți, zile rodnice, zile de vară românească. Între cotidianul faptei din perimetrul muncii de zi cu zi și cel al muncii literar-artistic constatăm o intensă osmoză, caracteristică tinereții. Colective de tineri, prin colectivele artistice care funcționează în cadrul lor, dau, în aceste zile, prin vers și cînt, prin gest artistic, semn de aleasă prețuire momentului de extraordinară deschidere spirituală din iulie 1965 — Congresul al IX-lea al P.C.R. și cîntorului epocii care de atunci se înscrie în istoria patriei ca „Epoca Nicolae Ceaușescu”.

● București. Elevii liceelor din Sectorul agricol Ilfov vor susține, astăzi, un spectacol de muzică și poezie cu genericul **Noi creștem odată cu țara.**

● Galați. Tinerii din municipiu vor participa joi, 21 iulie, la un spectacol-evocare intitulat

Momente din istoria poporului român în lupta pentru libertate socială și națională. Tot la Galați, la Liceul industrial nr. 3 va fi organizat un spectacol avînd ca temă **Frumoșii ani ai tinereții noastre.**

● Timiș. 23 de ani de împliniri sub gloriosul steag al partidului se intitulază spectacolul de muzică și poezie pe care îl vor susține, azi, un grup de tineri din Lugoj.

● Maramureș. Miine, în localitatea Șomcuta Mare se va desfășura manifestarea cultural-educativă complexă **Stejarul '88** ce va reuni participarea a 450 de tineri, membri ai formațiilor artistice din zona Chioarului. La această manifestare, dedicată aniversării a 23 de ani de la Congresul al IX-lea al partidului, vor participa 5 mii de tineri.

Gheorghe

Tătărașcu — un pictor patriot

La sediul Muzeului de Istorie și Artă al municipiului București a fost organizată recent, în zilele de 7, 8 și 9 iulie, manifestarea cu tema „Personalitatea pictorului Gheorghe Tătărașcu”. Primul mare pictor al Bucureștiului din secolul al XIX-lea, cel care a îmbinat în vîntura vechilor zugrăvi cu aceea a renașterii apusene, Tătărașcu a înfățișat cu deosebită măiestrie artistică, în picturile sale, idealurile patriotice ale revoluționarilor de la 1848. Istoricul de artă Nicolae Delaport a prezentat viața și opera lui Gh. Tătărașcu, un pictor patriot, participant activ la revoluția și cofondator în 1864 al Școlii de arte frumoase, al cărei director i-a fost între 1891—1892. La manifestare au participat elevi ai Liceului industrial „Unirea” și ai Liceului economic nr. 3, care au vizionat și filmul documentar „Gheorghe Tătărașcu”. (F.P.).

Noua bibliotecă

„George Călinescu”

Pe data de 7 iulie s-a inaugurat în Capitală, o nouă și modernă bibliotecă publică purtînd numele marelui nostru critic, „George Călinescu”. Instituția recent înființată — cu sediul pe Bd. Banu Manta nr. 31, sectorul 1 — este o filială a Bibliotecii municipale „Mihail Sadoveanu”. Coordonatoarea bibliotecilor din sectorul 1, **Zoe Roșca** (o bibliotecară cu 24 de ani vechime în această meserie) și responsabilă noului așezămînt cultural, ne informează că Biblioteca „George Călinescu” se bucură de condiții ideale de funcționare: un local spațios, săli de lectură, mobilier funcțional și complet nou, personal cu experiență, precum și un fond de carte valoros: 30 000 volume dintre care o treime la

secția pentru copii. Celor două secții (pentru adulți și pentru copii) li se va alătura în curînd și secția de discuri. (Florin Popa).

Sculptură și istorie

Regizorul și criticul de artă Adrian Petringenaru a prezentat recent un captivant referat privind „Compoziția istorică în sculptura lui Cornel Medrea”. Expunerea a fost audiată de elevii Liceului de artă „Nicolae Tonitza” din București care au vizionat apoi filmul documentar „Muzeul Cornel Medrea”. Acțiunea a fost un util și educativ prilej de a cunoaște viața și creația lui Cornel Medrea, unul

dintre reprezentanții cei mai de seamă ai sculpturii românești din prima jumătate a secolului al XX-lea. (F.P.M.).

Expoziție de grafică

De curînd, în Sala Victoria din Iași a fost vernisată **Expoziția de grafică suedeză contemporană**. Au expus 14 graficieni din Grafik-Grupp cu sediul la Casa Artei din capitala Suediei. Ei au propus spre meditație o serie de teme naive, începînd cu folclorul, pînă la cele mai diverse deschideri din neoplasticism cu valoare decorativă și simbolică. Un public tînăr, numeros ca participare, a fost încîntat de sinceritatea a-

Lecturi fundamentale

„Vara”

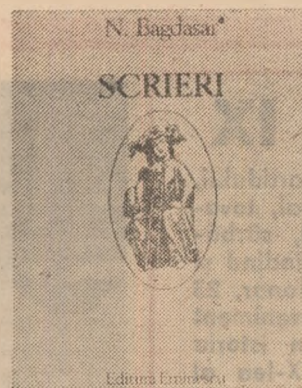
Lui George Coșbuc i-a plăcut nespun să caligrafieze, cu toată conștiințozitatea lui de bard transilvan, un mînușchi de neuitare „balade și idile”. Avea față de balade și idile aceeași sensibilitate accentuată pe care contemporanul său Ștefan Luchian o mișca pe spațiul grădinii cu flori. „Vara” este „o baladă și-o idilă” ce-a fost scrisă, probabil ca și celelalte, dintr-o unică suflare, într-un fericit moment de extaz pe care poetul îl „tradusese” pe hîrtie. Dar „Vara” este, nu începe indoială, mai mult decît o baladă și-o idilă, mai mult decît o simplă orchestrație făcută de un priceput, de un meseriaș bun și-atît. Este un poem ce caută adîncimi și tutelează simțirea lectorului. Cultivator de pasteluri înflorite (o virtute minunată a poeziei) și poet al naturii cu sufletul prea-plin, Coșbuc preia în poezia „Vara” (și nu numai în această poezie) tradiția literară a unui sentiment adînc și arzător ce mistuise pe atît de mulți dintre înaintașii săi în literatură, în primul rînd pe cei ce slujeau pana și revoluția în furtunoșii ani de la 1848. „Vara” conține un ecou cit se poate de limpede din „Cîntarea României” a lui Alecu Russo („Privirile de farmec bete / Mi le-am întors către pămînt — / Iar spicele jucau în vînt, / Ca-n horă după-un vesel cînt / Copilele cu blonde plete, / Cînd saltă largul lor veșmînt. / În lan erau feciori și fete, / Și ei cîntau o doină-n cor. / Juca viața-n ochii lor, / Și vîntul le juca prin plete. / Miei albi fugeau către izvor / Și grauri suri zburau în cete”). Adîncă și netulburată, dar mereu crescătoare **dragoste de patrie** este hrana poemului; îi este fior de nemurire, semn de foc nestins. Citeva versuri îi dau dimensiune specifică: „Intr-o sălbatică splendoare / Vedem Ceahlăul la apus”; „Mi-e inima de lacrimi plină, / Că-n ea s-au îngropat mereu / Ai mei și-o să mă-ngrop și eu!”, etc. „Vara” lui Coșbuc — un poem puternic ce impresionează inepuizabil.

cestei arte diverse ca problematică și puritate în prezentare. Criticul de artă Radu Negru a făcut aprecieri pe mîrginea vernisajului. (Gabriela Ciobanu).

Întîlnire

O întîlnire cu oamenii muncii de la Întreprinderea „FIROS” din Capitală au avut, recent, compozitorul **Adrian Enescu** și poetul **Lucian Avramescu**. Cu acest prilej a fost lansat discul **Bună seara, iubito** ce are ca protagoniști pe **Loredana Groza** și **Ion Caramitru**. Din partea Bibliotecii municipale „Mihail Sadoveanu” — organizatoarea acțiunii — a participat bibliotecara **Ecaterina Iulian**.

„Scrieri” de N. Bagdasar

În susținuta activitate de valorificare a moștenirii noastre culturale, de conectare a tinerelor generații, a lectorului de azi la valorii importante ale spiritualității românești, **Editura Eminescu** ne propune un nou tom din **Biblioteca de filosofie a culturii românești**. Apărută sub îngrijirea criticului și istoricului literar **Valeriu Răpeanu**, această „bibliotecă”, întru totul remarcabilă numără volume de referință din opera unor importanți gînditori români, filosofi, istorici, esteti, printre ei numărîndu-se **Tudor Vianu, C. Rădulescu-Motru, Gheorghe I. Brătianu, Victor Papacostea, Mircea Florian, P.P. Negulescu, Constantin Antoniadă, M. Berza, Petru Comarnescu, Radu Rosetti** ș.a. — o listă impresionantă de nume ilustre și tot atîtea cărți ce depun mărturie despre marea noastră spiritualitate. Recentă ediție **N. Bagdasar** — „Scrieri”, pregătită de **Gheorghe Vlăduțescu**, profesor de istoria filosofiei la Universitatea din București, reunește studii de istoria filosofiei (de la **Dimitrie Cantemir** la **Nae Ionescu** și **C. Antoniadă**), apoi prelegeri de estetică, filosofia dreptului, filosofia istoriei, filosofia culturii — spațiul fiind cel românesc. Incitante peste timp se vădesc a fi și însemnările ce încheie volumul, intitulate „**În problemele culturii europene**”. De altfel, deschiderea spirituală a acestei cărți va constitui, într-unul din numerele viitoare ale revistei noastre, subiectul unei dezbateri.

Congresul IX

(Urmare din pag. 1)

faptul că în România a început o nouă epocă istorică.

Toate acestea, constituite în cei 23 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea în fapte mărețe, într-o impresionantă edificare materială și spirituală, sint expresia directă a uriașei forțe novatoare a gîndirii tovarășului **Nicolae Ceaușescu**, a capacității sale de a pătrunde în esența fenomenelor, de a le analiza și de a le transfigura în fapte ce vor rămîne înscrise pentru totdeauna în istorie, de a ne apropia viitorul și de a ne face părtași, în chip revoluționar, la împlinirea lui.

Totodată, Congresul al IX-lea al partidului a deschis noi căi, fără precedent, pentru afirmarea României socialiste în viața internațională, creșterii excepționale a prestigiului ei. În frunte cu tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, cel dintîi președinte al ei, România socialistă s-a afirmat ca o țară a păcii, prieteniei, colaborării, prin întreaga ei activitate demonstrînd justetea opțiunii pentru construcția pașnică, pentru înțelegere și dialog rodnic între popoare.

Alături de întregul popor, tineretul patriei s-a aflat, în această excepțională epocă a construcției socialiste ce poartă numele

strălucitului ei ctitor — „**Epoca Nicolae Ceaușescu**” — în primele rînduri, prin muncă și entuziasm specific vîrstei, prin dăruire și elan revoluționar, prin spirit angajat, ardent, urmînd înaltul exemplu al secretarului general al partidului, tovarășul **Nicolae Ceaușescu**.

„Congresul al IX-lea, arăta tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, a marcat o nouă etapă în activitatea partidului nostru comunist, în întregul proces revoluționar, a deschis calea gîndirii și activității creatoare, a perfecționării întregii munci de conducere și făurire a noii orînduirii, a socialismului în România”.

O VIZIUNE COMPLEXĂ ASUPRA EXISTENȚEI

Momentele de renaștere spirituală în multiple domenii ale vieții sociale, care ne-au jalonat fertila evoluția culturală, li se adaugă perioada actuală, mai precis cei douăzeci și trei de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului. Innoitoarea deschidere s-a manifestat plenar, invigorând concepția și expresia, luminind generos straturile de profunzime ale ființei umane, accentuând obligativitatea meditației grave, responsabile asupra existenței. Innoitoarea deschidere a devenit tutelă pentru întreg demersul creator. Ea a restabilit legătura cu tradiția, în tentativa de a asigura organicitatea indispensabilă unei deveniri firești a literaturii naționale. După o perioadă în care se încercase ca gândirea și simțirea noastră să fie încorsetată în tipare străine, scriitorul român a avut libertatea de a se apropia, din nou, de izvoarele cu apă vie ale gândirii și simțirii românești. Nu numai că s-a recurs la o dreaptă reevaluare a operelor înaintașilor — au fost retipărite cărțile lui Blaga, Bacovia, Vineu, G. Călinescu, Părvan, E. Lovinescu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat Bengescu etc., și li s-au dedicat studii ample —, dar scriitorii au dovedit că învățătura celor care i-au premers s-a bucurat de indestructibilitate (chiar dacă, prin forța împrejurărilor, subterană!) continuitate și a dat roade în alte cărți atunci când ariditatea desertului ideatic a fost înlocuită cu oaza recuperatoare de forțe artistice autentice. Mesajul tradiției a fost asimilat în procesul original de constituire a literaturii contemporane. Diversitatea stilistică ce marchează, cu putere de impact explozivă, ultimele două decenii și jumătate nu se datorează decât în mică măsură importului cameleonice de experimente exotice, practicate pe mai aproape sau mai îndepărtate meridiane — excesele mimetice, cîte au fost, s-au dovedit neviabile și au părăsit literatura, din lipsă de suflu autentic. Amintita diversitate stilistică se datorează încercărilor poetului, prozatorului și criticului literar de astăzi de a inova cu pertință, de a afla noi modalități de exprimare care să sensibilizeze mai accentuat conștiința cititorului. Varietatea tehnicilor poetice, narative și exegetice își asumă drept sprijin generator largirea considerabilă a concepției asupra ființei umane. Omul este văzut ca o entitate problematizantă, lumea și universul îi sint domenii de febrilă explorare intru decelarea sensurilor existențiale fundamentale, istoria și prezentul îi formează paradigma devenirii, realitatea și visul îi oferă prilejuri mereu proaspete de a se ipostazia ca demiurg, în chip de constructor și de martor al efortului constructiv.

Poezia ultimilor douăzeci și trei de ani oferă o substanțială panoramă a vieții în realitate și, totodată, a existenței în limbaj. Poetul în postura de tribun coexistă, fratern, cu poetul în postura de hierofant al tainelor din microcosmosul interiorității. Mihai Beniuc a continuat să scrie, încercînd — pe alocuri cu uimitoare reușite — să se desprindă de zona osificărilor dogmatice și a descriptivismului superficial care îi marcaseră cariera poetică. Ca atitudine (dar în cu totul alt plan valoric, mai înalt) linia lui este continuată de Nicolae Dragoș, Ion Brad, Alexandru Andreișoiu sau Adrian Păunescu. Pentru aceștia, verbul este un stindard, o flacără, un simbol al luptei cu inerția. Poemele lor sint avintate și revoluționare, imaginile vibrează de patosul trăirii în imediat, versul își arogă decisa finalitate morală. Ștefan Aug. Doinaș favorizează poezia de sorginte cerebrală. Faldurile rostirii somptuoase îi învâluie poemele, iar diafanele

trimiteri la simbolistica lumii eline le asigură acestora armătura ideatică. Livrescul se intensifică în lirica lui Mircea Ivănescu, pînă la a deveni, din prometeică izbîndă, sisifică remușcare în ideea neputinței de a mai recupera paradisul pierdut al senzațiilor genuine. Același livresc constituie spațiul de delectare în gratuite și extreme de inventive jocuri pentru Leonid Dimov sau Romulus Vulpescu. O poezie tentată de aproximarea filosofică a inefabilului scrie Cezar Baltag. La Ioan Alexandru primează configurarea Logosului, în cicluri imnice cu derulare fastuoasă a metaforelor de factură sacerdotală. Ion Gheorghe este atras de fondul arhaic al neamului, versurile sale cristalizînd fapte și ritualuri într-o atmosferă magică. Același abur ideatic, ivit din punerea în ecuație a arhetipurilor perene, invadează și poemele lui Cezar Ivănescu. La excesul de mitizare răspunde Marin Sorescu, cu o lirică a faptului cotidian, ironică și zglobie, nelipsită totuși de un dramatism sobru. Ana Blandiana transpune în mirific trăirile simple. Poemele Ilenei Mălăncioiu sint tulburătoare interogații. Singular prin capacitatea de a ivi un limbaj poetic cu totul și cu totul original, Nichita Stănescu guvernează un teritoriu în care cuvîntul figurează o nouă realitate, suficientă sieși. Fapt de necontestat, el a fost cel mai înzestrat poet al literaturii noastre contemporane. Puterea de a intui legitățile cosmosului și harul de a le încrusta, prin uluitoare metaforă, în carnea poemului îi sint caracteristici emblematic. Poezii care îi urmează continuă să îi poarte moștenirea în tainele poemelor lor, precum în calele unor avintate corăbii un leșt de aur. Trecerea la lirica de ultima oră se face pe calea baladescului modern, cu vituperanță fantastă în trăirea cotidiană la Mircea Dinescu, cu inflexiuni elegiace la Dan Verona, cu nonșalanță viforoasă a gestului existențial la Lucian Avramescu, cu infiorată intuiție a tragismului la Horia Bădescu. Cei mai tineri, deja cu cărți publicate și deja în stare de a susporta individual exegeza (pe care spațiul nu o permite aici!), sint Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Florin Iaru, Nichita Danilov, Magdalena Ghica, Liviu Ioan Stoiciu. Poezia lor, ironică și demitizantă la începuturi, dobîndește treptat inflexiuni grave.

În proză, tentația ciclurilor romanești, în alcătuirii explicite în înlănțuire sau implicite, domină scena. Marin Preda a pus punct final existenței sale biologice cu o trilogie zguduitoare despre tragismul condiției umane. Cel mai iubit dintre pămînteni prinde în montura unei epici ample chinuitoarea căutare de sine a unui contemporan al nostru. Eugen Barbu rămîne autorul *Principelui*, roman inițiat și dionisiac, el este un scriitor împătimit de aromele fine și îndelung distilate în retortele cronicărești ale limbii române. Realul și fantasticul, întrepătrunse într-un tot narativ de un feeric și violent baroc, constituie țărîmul românesc al lui D.R. Popescu. La Fănuș Neagu, de la nuvele și pînă la *Seaua singurătății*, ceremonia rostirii prin savuroase și oneiri sibiline metafore dătează autarhic infiriparea lumii ficționale. Fantasticul debordant, mitologizant și cu acțiune cognitivă, în maniera lui Vasile Voiculescu și Mircea Eliade, este protagonist în *Cartea de la Metopolis* a lui Ștefan Bănuțescu. Dimensiunea civică a scrisurii devine evidentă în romanele lui Augustin Buzura, în marea lor majoritate acestea fiind radiografii psihologizante și comentate de un intransigent moralist. Nicolae Breban sondează interiorități alambicate și traumatizate. Politică își descoperă o limpede cale de exprimare narativă prin romanele lui Du-

mitru Popescu, Dinu Săraru și Corneliu Leu. Istoria, la rîndul ei, este ferită de descriptivismul fotografic marcat de anecdoticul derizoriu, dezvăluindu-și valențe ale unui formativ dialog cu contemporaneitatea în structuri romanești de tipul parabolei. Exemplare în acest sens sint cărțile semnate de Paul Georgescu, Eugen Uricariu, Dana Dumitriu și Ștefan Agopian, acesta din urmă a magician al stilului. Cînd discutăm despre noul roman istoric românesc, nu putem trece cu vederea ambițioasa construcție epopeică a lui Paul Anghel. Tot parabole, de data aceasta tranșant existențiale, scriu Mircea Ciobanu, Constantin Toiu sau Octavian Paler. Plecînd de la experimente cît mai îndrăznețe ce vizau fluxul narativ și consistența personajelor, Sorin Titel, George Bălăiță, Maria Luiza Cristescu și Gabriela Adameșteanu au ajuns la echilibrate pledoarii pentru revelarea programatică a *constanței umane*, pentru luminarea cît mai nuanțată a actelor omenesti definitorii. O accentuată țesătură eseistică este proprie romanului lui Alexandru Ivăsiuc, în majoritatea lor ele constituînd demonstrații cu substrat etic. Așa-numita „Școală de la Tirgoviste”, formată din Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu și Costache Olăreanu, pune accentul pe proza ca jurnal, ca mărturisire nudă, despovărată de jocul convențiilor narative, cu o apetență deosebită pentru demistificarea (sau mistificarea?) autoreferențială. Autoreferențialitatea atrage — ca exercițiu ludic, însă — și pe tinerii prozatori care au trecut de la povestire la roman. Mircea Nedelciu, Constantin Stan, Sorin Preda, George Cușnărenescu, Nicolae Iliescu, Bedros Horasangian, Gheorghe Crăciun se vădese interesați deopotrivă de odiseea în cotidian și de oglindirea acestei probe sapiențiale. Analiza și sinteza interesează, în egală măsură, critica și istoria noastră literară. Lipsese încă o nouă Istorie a literaturii române (încercările de pînă acum — vezi cea a lui Ion Rotaru — neatingînd înfăptuirea călinesciană), dar componentele ei, aparținînd unor autori diferiți, și-au făcut deja apariția. Ov. S. Crohmălniceanu a dat un studiu fundamental despre perioada interbelică. Eugen Simion a împlinit o datorie asemănătoare în ceea ce privește scriitorii români de azi. Nicolae Manolescu a reorganizat evoluția romanului național. Pertinente studii de etapă au dat Al. Piru, Const. Ciopraga, Mircea Iorgulescu, Gabriel Dimisianu, Alex. Ștefănescu. Impulsionarea exegetice literare este opera, în consistență măsură, și a editurilor, care au facilitat accesul la informație fie prin reeditarea operelor importante ale trecutului nostru, fie prin traducerea masivă a beletristicii și criticii literare valoroase din diverse părți ale lumii. Două exemple se cer a fi amintite: Ed. Eminescu, condusă de Valeriu Răpeanu, și Ed. Univers, ghidată de Romul Munteanu. Mai cu seamă tinerii critici literari le datorează mult. Profesind diverse „grile de lectură”, tinerii aceștia se simt atrași atît de resuscitarea clasicilor, prin interpretări innoitoare, cît și de configurarea aspectelor literaturii actuale. Dan C. Mihăilescu, Paul Dugneanu, Victor Atanasiu, Radu G. Teșosu, Daniel Dimitriu, Costin Tuchilă, Valentin F. Mihăescu, Al. Cistelean și încă mulți alții, sint, poate, cei care vor ivi așteptata nouă Istorie a literaturii române.

Douăzeci și trei de ani de literatură au împrumut, ca principală caracteristică, o *viziune complexă asupra existenței*, o viziune aflată sub semnul deschiderii umaniste a culturii. Literatură acestei perioade a dovedit o sporită responsabilitate etică și estetică a scriitorului.

GABRIEL RUSU

PATRIE, IUBIRE ETERNA

Lumina partidului

Ni-s umerii mai zvelți și trupurile mai inalte,
dau muguri pe la subțorii aripi de steaguri,
ne-nfășurăm cu mingiiera purperei invoalte,
în ochi, ca-ntr-o fîntînă, ațipim meleaguri ;

E-o ciocirle-n slăvi, ce-și poartă primăvara
din loc în loc, prin lanuri de mătăsă,
cît cuprinzi cu ochii înfloreste țara,
tot mai în demnitate și frumoasă ;

Ni-s merii albi oglinzi spre cer, de vise,
și-i între noi Partidul — stejarul care cheamă
spre tot mai sus, prin erele deschise,
să dăm luminii dragoste drept vamă.

ION CĂLIMAN

Declarație de dimineață

Mă cheamă cîmpia-napoi ca o iubiță,
cînd se deschide ziua spre alt mal ;
lumina din spice mă duce-n ispită,
nici un cerc nu mai este oval.

În țară fiecare lucru mă cunoaște,
parcă aș fi în iubire docent ;
mă-ntorc mereu spre ziua ce se naște,
mai tînăr, mai înalt c-un sentiment.

Letopiseț de țară

Păstrează pure ecouri și dovezi
țara, iniția din porunci ;
slove de aur luminînd, cum vezi,
din leagăn visele la prunci.

Toate veciile ni se preschimbă
în punți de miere peste riu ;
letopiseț urcînd română limbă,
cum incolțește-n palmă griu.

Freamăt vechi de inimi rupte-n două ;
fraged legămint rămină
singlele noastre, ca o vibrîndă rouă,
din aceeași nestînsă fîntînă.

NICOLAE SÎRBU

România

Căușul palmei tale
Intinzi-l către mine,
Și gura mea cu sete
Să bea din el se-apleacă,
Iar șoapta ta cuminte
Spre sufletul meu vine
Un zîmbet de iubire
Din ochi spre tine pleacă.
La rîndul meu întind
A mîinii mingiieră,
Cu tineretea mea
Te-apasă, o ating.
Un nume cu tandrețea
Pornită-n adiere
Auzul mi-l alintă :
„România” e numele meu
Ți-l dăruiesc și ție
Cu el să te mindrești
O singură ființă
Sintem de-acum 'nainte.

VALERIA BILT

Trăim aceste zile de-impliniri

Trăim aceste zile de impliniri
într-un ținut cu griu ce stă de pază
ca o imensă, ne-nteruptă rază
trecînd prin focul macilor subțiri.

Istoria începută-n altă vară
și-a revărsat acum spre noi prea-plinul
și-n trudă aspră și-a-implinit destinul
acest ținut cu numele de țară.

CARMEN FOCSĂ

CARTEA DE POEZIE

Un modernist temperat *)

Ion Trif Pleșa încearcă în *Ordinul poeziei* să concilieze o sensibilitate de tip tradiționalist cu o „dicțiune” a imaginilor modernă. Din acest punct de vedere el este cel mai aproape de poetica lui Barbu Fundoianu, fără a fi însă străin nici de fanteziile mai extravagante ale unui Ilarie Voronca, de pildă: „In gitejul oglinzii e un nod, / vreo tristețe ce nu mai așteaptă nimica / Luciul pistoanelor în virful degetelor tale face prăpăd, / în cosul orchestrei torn frica. // Căldura e pură și rezervată, / abia-și ridică ochii, să n-o vezi. / Știri urgente se desfac la cravată, / zeii fug de barăci pe după livezi. // Datoria ținește prin fața mea, / într-o tufișuri abia instalate. / De porturi și vapoare sint dădora, / o vrabie mă birfește de pe crengi de salcim vinovate. // Căldura dă din cap că da, trec la deal mașini imbunfăate. / De la cirna mîhnirii greu se poate pleca, / ochiul cînd arde lacrimile cad afumate”. (*Pastel de sfîrșit de secol XX*). Este vizibilă o anume versatilitate a imaginilor și motivelor poetice, nu spun la modă, dar oricum, frecvente într-o bună parte a poeziei anilor optzeci: o vagă nemulțumire existențială, un protest mai mult sau mai puțin autentic împotriva mașinismului, stări sufletești alienante, aglomerarea sufocantă și sordidă de obiecte, enunțul sarcastic etc. Caracteristice pentru această orientare tematică și amprentă stilistică sint poezii ca *Vînt* (din care am să citez un fragment), *Gînd bun*, *Fragment de sinceritate* sau *Din relațiile mele cu natura*: „Satur vîntul cu încăpățînarea mea / de specialist / în descrierea ruinelor. / Scot fără greșeață / primejdia din lup, / aud ventilatoarele moderne ale abatoarelor / strigînd în carnea boilor. / Departe se fac băi de sulf, / Civilizația măsoară cu duioșie / pîntecul zeilor. / Vinul a desfigurat via, / beau răspîntii, / reumatismul tatei a ieșit la poartă (...)” După cum se observă rezultatele poetice nu sint impresionante.

Ceva mai personal și mai pregnant este poetul în bucolicele lui expresioniste, mai precis în pseudo-pastelurile ironice. În maniera lui Fundoianu, dar nu în mod obligatoriu ca o influență directă, un colț de natură sau o scenă citadină este deformată sau dislocată de o dispoziție sufletească, un sentiment sau o idee transfizică. Senzațiile umflă imaginile și deplasează contururile obiectelor, ființelor și, în mare, ale cadrului, pînă la a le smulge aproape din realitate. La rîndul lor acestea trezesc sau polezesc o trăire, o stare psihică sau o altitudine declarată subiectivă, dar spre deosebire de poezia lui Fundoianu, nota ironico-sarcastică este mai acută.

Cenzura ironică fălișă și această distanță reductivă a poetului în raport cu materia poeziei, fac ca viziunea să nu urce în metafizic, deși trece de frontierele obișnuitului, în ceea ce am numit transfizic. Dar se și oprește aici. Într-o lapidară artă poetică, autorul își dăruiește foarte lucid poziția: prin poemele sale degetele trec „ca schije”. Deci, nici vorbă de un „discurs poetic îndrăgostit”, expresie barthiană atît de vehiculată în ultimul timp, pentru a surprinde relația dintre scriitor și textul său ci, din contră, o bruscare și penetrare fulgurătoare a substanței poeziei. Teoretic — pentru că practic Ion Trif Pleșa face aceeași echilibristică între tradițional și modern, pe care o întîlnim la mulți dintre poeții români de azi — fermentul este interesant și ar merita o atenție specială — după ce (s)-au ars la flacăra experimentalismului. O mostră reușită este *Introducerea la o petrecere perfectă* în care laconismul imaginilor întrefine vie emoția poetică: „O veste a înjunghiat / amurgul: / candelă veche stă capul meu / sub antena uriașă. / Toba se alintă, / numele morților tineri / bat în ea, / asurzitor”.

PAUL DUGNEANU

*) Ion Trif Pleșa — *Ordinul poeziei*, Editura Cartea Românească, 1987.

CARTEA DE PROZĂ

Gravitate realistă

Un foarte interesant roman al vieții de șantier, este acela al poetului Valeriu Bărgău*). Și la el, ca și la Monica Zvirjinschi, există o mare evoluție de la reportaj spre proză. El însuși autor al unor reportaje și cărți de reportaj, (unele în colaborare), dă la iveală acum o carte laudabilă în primul rînd pentru o anume conturare nervos-panoramatică a cadrului. Detalii culese de ici de colo, amănunte, dialoguri și fizionomii reușesc pe măsură ce lectura volumului înaintează, să dea imaginea unei existențe trepidante, de eforturi năvalnice și contorsionări lăuntrice pe măsură, de slăbiciuni omenestii mereu învinse și mereu reapărînd. Privit în detalii, romanul e vulnerabil din multiple puncte de vedere, pornind de la acela stilistic, și culminînd cu acela al schișării psihologilor. Personajele spun și gîndesc nu ceea ce ar reclama o intuiție epică profundă, ci ceea ce trebuie să spună și să gîndească. O lectură concentrată pe amănunte, ar dezavantaja cartea însă și, în ultimă instanță, ar fi inadecvată. Romanul lui Valeriu Bărgău este interesant prin montajul de clemente culese de aici de colo, și — iată că mă contrazic parțial! — prin unele nuanțe prinse de un ochi epic vigilent, la o mișcare policromă și fosnoitoare. Iată e destul să menționez episodul, de o suculență boccacească, al bății dintre două țigănci, una tină și una mai vîrstnică, și a felului cum diverși și diverse se ocupă ca toată încercarea să nu lase urmări. Privind însă lucrurile de la înălțime, în *insumarea* lor, de abia atunci ele capătă gust în plan epic. Cartea lui Valeriu Bărgău este aidoma unei mineri care după ce ai consumat-o în întregime, îți dai seama că este gustoasă. (aici: substanțială în sens artistic). Altminteri, ai senzația acelor nesfîrșite arsuri, care prea adesea, sincer să fiu, chinuie stomacurile personajelor din carte. În această întreprindere, nu de zăvărire, ci de îngurgitare masivă, descoperi universul unor oameni la care se îngemănează într-un mod inextricabil propriile preocupări ori obsesii chiar cu viața lor de muncă. Cei de pe șantier așteaptă colosalul generator, care trebuie să vină și nu mai vine odată, deplăindu-se aidoma unui melc de dimensiuni mezozoice spre destinație. Speranțele și momentele de criză, ciocnirile, iubirea unui șantierist cam bătrîniș pentru o femeie care îl încornorează cu propriul lui frate, gîndurile, lecturile, halucinațiile tinărului Eufim, care a părăsit facultatea pentru a munci aici (autorul are tactul de a nu trata cazul la modul sublim-romanticoș, ci cu gravitate realistă, cum se cuvine dealfel), toate acestea sînt prinse într-un montaj (repet termenul căci e cel mai nimerit) ingenios și expresiv, sugerînd grandioarea efortului de construcție și transpirația adiacentă, dacă se poate spune astfel. La lectură ai sentimentul unui spațiu prăfos și epopeic totodată, iar romancierul are intuiția de a sugera cum atmosfera generală prinde completamente ființa lăuntrică a șantieristilor, oameni ale căror visuri de noapte (cărora Valeriu Bărgău le dă o anume amploare în carte, și nu e rău că face așa, ele avînd o funcționalitate artistică precisă) sînt expresia nădejdlor ori temerilor de peste zi. În proiectele onirice conturate, prozatorul a beneficiat și de talentul cu nuanțe expresioniste al poetului. Nu lipsesc nici notele spectaculare și chiar senzaționale (la un moment dat pe șantier se petrece o crimă etc.) și e bine că nu lipsesc, căci subiectul însuși le reclamă. Un alt merit important al volumului se datorează tonului — produs probabil, de temperamentul potolit și flegmatic (la suprafață) al autorului, probabil autocenzurat cu severitate prudentă (în fond) — calm, egal de o gravitate conținută, care nu-și iese vreodată „din țîni”, dar nici nu abdică de la propria-i condiție; un ton, pe care, iarăși, subiectul îl reclamă, de istorisire bărbătească a unor fapte bărbătești.

VICTOR ATANASIU

*) Valeriu Bărgău — *Semne particulare*, Ed. Facla, 1988.

EDIȚII

Proze moderniste *)

Spirit deosebit de mobil în peisajul literaturii interbelice, meritul poate esențial al lui Felix Aderca a fost acela de a fi un element de cataliză, dublat însă de o disponibilitate apreciabilă în raport cu registrele diferitelor genuri. El este unul dintre acci scriitori „de climat”, reprezentativ printr-o continuă germinație și glisare printre simbolism și poezie pură, proză psihologistică și expresionism sau teatru de avangardă.

Reprezentative, fiecare în parte, pentru „climatul” modernist de care dau seamă, sint și romanele selectate — *Aventurile d-lui Ionel Lăcustă-Termidor și Revolte* — și prefăcute cu atare de către Henri Zalis. Fără a fi neapărat dintre operele care l-au consacrat și impus în epocă, deci nefiind pe „versanții expuși” ai operei sale, cele două romane constituie obiectul unui pariu de lectură în condițiile schimbării parametrilor situației de comunicare. Dacă preferința lui Aderca pentru ironie putea să meargă fie în sensul criticismului, fie, așa cum spunea G. Călinescu, în direcția unui unor abscons, fără fiorul iraționalului, cu priză însă la fenomenele ilogicului, totuși nu putem absolutiza această miză a lecturii în cheie ironică. Probabil s-a făcut prea mult caz de așa-zisa siamezitate a acestui personaj Lăcustă-Termidor, care apare și în opera lui Tudor Arghezi, mai curînd însă ca semn de partizanat literar între cei doi autori. Or, dacă este adevărat că ceea ce prevalează poate la ambii autori este tocmai predispoziția personajului pentru insolitul cu efect comic, totuși nu este mai puțin adevărat — și aceasta nu trebuie să ne scape din vedere — că între cele două „aparitii” ale personajului există o evidentă diferență de tratament estetic-fabulatoriu. Sub canavaua narativă a acestui roman care cuprinde „cîteva din intîmplările, inchipuirile, călătoriile și dezorientările adevărate sau visate ale unui spirit căruia, părăsind spațiile interstelare curbe și timpul infinit pe care pribogea sub diferite forme, i-a venit gustul la începutul veacului XX (stil terestru) să viețuiască încarnat într-un individ de pe Pămînt (Europa — România — punctul București), răspunzînd pentru circumstanțe de planetă, continent, țară, oraș și prefecură de poliție, la numele de Ionel Lăcustă-Termidor”, se ascunde, disimulată, cum pare să spună editorul, o eventuală confesiune. A cui însă ar urma să fie această confesiune? Mihail Sebastian oferă o sugestie seducătoare în acest sens: „Femei, amoruri, revoluții, călătorii, discuții filozofice, speculații diletante, farse, drame, evocări, reflexii — un întreg univers în miniatură prin care inteligența eroului trece *vagabondă și pasionată*” (s.n.). Reluînd în altă cheie topirceana pribegie de la o adresă la alta, personajul devine un mijloc de desfășurare (continuă) a cadrelor narative. Mai mult chiar, acest picaro pare condamnat la o perfidă peregrinare pe traseul unui cerc vicios, căruia îi lipsește sfîrșitul, soluția adică. În absența acesteia el pare să concluzioneze: de abia timp ne aflăm aici, la porțile orientului... dar nici că am intrat. Tot la ușă... Poate doar deriva continentelor să ne scoată din impas, dar nici ea nu se mișcă mai repede.

Aveam așadar o ediție Aderca, realizată și prefăcută de Henri Zalis, cu un roman expresionist al condiției umane ca fatalitate a perpetui peregrinări și disimulat într-un roman de „aventuri”, talonat de un roman al revoltei, o invitație și un pariu de lectură.

Meritul ediției revine, am mai spus-o, lui Henri Zalis. Tot lui, în celălalt sens, de relansare a lui Aderca pe orbita actualității literare și prin acuitatea punctelor de vedere reunite în prefață. Acest studiu comentat întregeste pe cel din 1982 cînd apărea, sub aceeași semnătură, o primă reeditare din prozele lui Felix Aderca.

IULIAN COSTACHE

*) Felix Aderca — *Aventurile d-lui Ionel Lăcustă-Termidor*, Editura Minerva, 1987.

Mihail Cruceanu și unul din colegii săi

Din amintirile poetului Mihail Cruceanu, *De vorbă cu trecutul... I. Intre poezie și politică, II. Intre bănci și catedră*. București, Editura Albatros, 1978, aflăm tot felul de intîmplări. Poet și profesor, Mihail Cruceanu (n. 13 decembrie 1887 — m. 7 iulie 1988) a fost permanent în mijlocul generațiilor de scriitori și elevi. Le-a cunoscut opera, biografia, aptitudinile și, mai ales, opțiunile lor politice. Membru fondator al Partidului Comunist Român și om politic de înaltă ținută morală, Mihail Cruceanu s-a identificat cu idealurile acestui partid ce-a revoluționat conștiințele lumii românești. Ori de cite ori era solicitat să soluționeze o problemă, răspundea cu maximă promptitudine aducînd cele mai convingătoare argumente. Cînd Uniunea Scriitorilor din R.S. România îl invită să se pronunțe asupra poetului Nicolae Budurescu (1898—1974), nu se eschivează, ci imediat depu-

ne mărturiile ce urmează: **II** cunosc de pe cînd era student și colaborator, împreună cu mine, la revista condusă de O. Densușianu, „Viața nouă”. **In**sușirile sale literare au fost apreciate și atunci și după aceea, ea un suflet înțelegător și plin de simpatie pentru om în general. **A** colaborat la multe alte reviste, afirmînd pe lîngă un fond bogat sufleteș și o putere de evocare a stărilor sufletești, într-o limbă fără asperități și stingăcii. **În**sa prierătenul lui, I. G. Duca, un democrat de tipul acelor vremi, l-a băgat în politică, lume care după părerea mea nu i se potrivea deloc, totuși poetul și omul de inimă a rămas același. **A** ocupat unele demnități în partidul liberal de sub șefia lui I. G. Duca, dar n-am auzit nici o dată să fi arătat vreo pornire dușmănoasă împotriva masei populare. Cînd era într-un post destul de important la ministerul de interne, ori de cite ori

mă prezentam cu probleme în legătură cu abuzurile săvîrșite împotriva muncitorilor, mă asculta cu cel mai mare interes, mă primea și se arăta înțelegător în contrast cu mai marii săi sau mulți în subordine. **În** actualul regim, Budurescu este un element sincer legat de popor și-l cred bine venit în Uniunea Scriitorilor, de unde a fost înălțurat, la începutul regimului nostru, dar unde va putea contribui, în mod pozitiv, la dezvoltarea mișcării noastre culturale și literare. **Azi**, 13 mai 1964, M. Cruceanu. **A**ccasă apreciere, precum și cele datorate lui Tudor Arghezi, Tudor Vianu, Perpessicius, Victor Eftimiu, I. Peltz și Mihai Ralea, au contribuit la reînscirirea, în 1965, a poetului Nicolae Budurescu în rîndul membrilor Uniunii Scriitorilor din care făcea parte încă din 1912.

NICOLAE SCURTU

Cronica literară în linii frunte de LINU

Constanța Buzea, *Cărticica de șase ani*, Editura Ion Creangă, 1988.

Constanța Buzea știe să scrie pe înțelesul copiilor.

Cronica literară

de AL. PIRU

Încă din 1973 Simion Bărbulescu publica, după manuscrise, un al treilea volum al lui Simion Stolnicu, o speranță a criticii interbelice și care în timpul vieții se oprise la cele două volume de versuri: *Punct vernal* (1933) și *Pod eleat* (1935). Titlul noului volum, o selecție dintr-o producție mai bogată, era *Șerpuiți între lut și torțele de aur*. De curind, tot Simion Bărbulescu dă la iveală la Minerva o amplă selecție din manuscrisele cu caracter memorialistic ale lui Simion Stolnicu, sub titlul *Printre scriitorii și artiștii cuprinzând niște Amintiri de la Sburătorul datind, în ultima formă, de prin 1957 și un Jurnal cu mari întreruperi, din anii 1935-1966*. Avem prilejul să aflăm câteva date biografice. Poetul s-a născut la 6 noiembrie 1905 în comuna Pucheni-Moșneni din județul Prahova, ca fiu al Ecaterinei Ionescu și al lui Ioan Alexandrescu, dacă ținem seama că absolvă școala primară cu numele de Alexandru I. Alexandrescu. Dar mama sa se mărită a doua oară și fiul la numele tatălui vitreg, numindu-se în continuare Alexandru I. Botez. Fapt este că Simion Stolnicu (pseudonim

pe care i l-a ales E. Lovinescu) nu dă în însemnările sale niciodată numele tatălui adevărat, probabil din delicatețe, față de mama sa pentru care avea o mare afecțiune. Urmărește familia pe linie maternă până la străbunicul Paraschiv Penescu, răzeș din Pucheni-Moșneni. Poetul a făcut școala primară în Pucheni-Moșneni și a absolvit-o în 1916. Din cauza, probabil, a războiului s-a înscris mai târziu la liceu, la Sf. Sava, urmînd întâi la zi, până în 1925, iar din 1928 până în 1932, cînd și-a trecut bacalauratul, în particular. A avut colegi de vîrste diferite, numai P. Comarnescu și Romulus Dianu fiind născuți în același an cu el, pe N. Crevedia (n. 1902), Dan Botta și Constantin Fintineru (născuți în 1907), Eugen Ionescu (n. 1909). Simion Stolnicu începe Facultatea de Litere ca student la secția de limba franceză la 27 de ani și își ia licența abia la 33 de ani, în 1938. Cu o bursă oferită de francezii merge în Burgundia, la Dijon, apoi la Lyon și Paris. În toamnă e suplînitor al lui Șerban Cioculescu însă numai un an, în 1939 fiind concentrat. Află de moartea lui Lovinescu în iulie 1943 la Odesa. Din 10 aprilie 1944 e la Comarnic unde va fi titularizat profesor de limba franceză și va funcționa pînă la moarte (29 noiembrie 1966, asfixiat de gaze). Fără a fi misoghin, Simion Stolnicu nu s-a căsătorit niciodată. În *Jurnal* amintește odată pe o anume Dory, pe Amalia (calificată groaznic), Maria Voitec, cînd „incorigibilă”, cînd „viperină”, moartă într-un accident de aviație în 1940 (ii acordă o doză de lacrimi, „replică tardivă la un buchet al ei de micșunele”). În 1938, cu ocazia premierii poetului Al. T. Stamatiad, a cunoscut la Cafê de la Paix pe Coca Farago care dădea oricui apelativul de poet: „Înaltă, subțire, și to-

tuși cu cărnuri diforme, coafată cu cozițe, încercuite pe creștet, palidă, cu un nas aproape borcănă între ochi vagi, prea vagi — te face să-i presupui tulburări endocrine. Să nu se fi apucat de poezie ar fi fost poate o gospodină distinsă, ar fi consolat un nefericit etc.”. O părere (mai bună?) despre Anișoara Odeanu, cunoscută în aprilie 1939: „Am cunoscut zilele acestea pe tînăra scriitoare Anișoara Odeanu și, în penumbra unei anticamere de redacție, am schimbat două-trei cuvinte. Eu am simțit că buzele ei sint printre ale mele — pre legea mea — și-mi părea ciudat și la ea. Mi-a recomandat-o o drăguță pictoriță și colegă de facultate, tip de femeie șireată și interesată lucru mare. De luni mă aleargă să-mi sufle lucrarea de licență ca să copieze pentru lucrarea ei și să se scutească de muncă. Atît vrea de la mine și pace!... De constituție robustă, Stolnicu era „scutos și gros” cum l-a jignit „o moldoveancă”. Nu se laudă cu alte calități fizice: „Tatăl meu mi-a dat numai o oarecare forță virilă, un curaj mediu, o voință ceva mai tenace. Mama nu avea de unde să-mi dea inteligență, dar elementul durabil fizic venea aproximativ numai de la ea. De-aici statura mea de-a dreptul dezavantajoasă, care mi-a dat un complex de inferioritate adeseori. Un complex de minusuri fizice, de rezistențe slabe, pe ici, pe colo, din fericire, nu sub nivelul ultim tolerabil. Curațul slab. Vai, inteligența nu-i suficientă, cînd inima tremură de orice mișcare de frunză!... Voința însă o cred destul de dirză și ea poate adeseori scoate din mîrșoaga mea de curaj minuni, salturi de pur sînge”. Însemnarea e din 1944 cînd nu se emancipase deloc de tutela maternă. Aceasta va dura pînă la

moartea mamei întîmplată în 1963. Nu s-a descurcat în continuare singur și a murit din imprudență.

Însemnările despre „Sburătorul” sînt lipsite de exaltare. Stolnicu aprecia nici vorbă pe Lovinescu dar credea că e un critic nefilozof, fără înțelegere cu tot modernismul său pentru Paul Valéry, cu prea multă înclinație pentru anecdote, neexcluzînd nici pe cele mai pipărate (tip *Povestea poveștilor* de Ion Creangă). Prima uneori după amiază în pijama și în papuci. N-a avut destulă autoritate în casă. Poetul admira versurile lui Camil Petrescu, dar obiecta lipsa de acțiune în piesa *Danton*. Nu acorda importanță lui Camil Baltazar supralicitat și de Lovinescu și de Călinescu. Auzise că Aureliu Cornea figurase la casa de filme Leon Gaumont, că Ilarie Voronca ajunsese „din ce din nece” lector de literatură română la Sorbona, că Ion Barbu nu suferea pantofii și a purtat todeauna ghete, că Pompiliu Constantinescu era uneori arogant, iar Vladimir Streinu inconstant, că N. Crevedia se lăuda a fi scris un roman pentru Marta Rădulescu, că poetul St. Stănescu este negroid, că fularele lui Minulescu erau englezești, că Virgil Gheorghiu mergea azvîrlind picioarele pentru că stătuse toată viața pe scaun, la pian, că prin 1943 Argezi era ca un leu în cușcă. În *Jurnal* sînt bune observații critice cu privire la Argezi, Blaga, Bacovia, mai ales la acesta din urmă. Simion Stolnicu credea că pentru poezie îți trebuie har, altfel în scurtă „vreme”, se temea el, scrisul va deveni „monopol inginerilor de slove”. Prevedea deci acum patruzeci și cinci de ani textualismul. Făcea lecturi din Căline, dar și Dekobra, din Julien Green, O'Neill, Ramon Gomez de la Serna, Ortega y Gasset și Eugenio d'Ors, cu les greșit Eugenio Frutos.

O PRIVIRE CĂTRE CEI CARE VIN

Mircea Iorgulescu

De unde vin „cei care vin“?

Se insistă, și nu fără o anumită îndreptățire, în discuțiile despre scriitorii tineri, asupra modalităților practice, administrative prin însăși natura lucrurilor, de a-i descoperi, stimula, selecta, lansa și susține; lunga dezbateră găzduită de „Supliment” este cit se poate de concludentă în acest sens și este de presupus că eventuala stringere într-un volum a tuturor intervențiilor publicate aici ar oferi atît mărturia unei preocupări ce privește, în fond, chiar viitorul literaturii române, cit și un semnificativ prilej de reflecție.

Oricît ar fi însă de întemelate, și cele mai multe sînt, observațiile care merg aproape numai în această direcție tind să umbrească, desigur că fără intenție, prin simplul efect al unei priorități stabilite în funcție de realitatea imediat sesizabilă, un aspect al problemei cel puțin la fel de important, însă nu tot așa de evident și avînd o bătaie în timp mult mai lungă: anume, formarea scriitorilor tineri, proces care precede momentul debutului (publicistic, editorial), dar nu se încheie odată cu el.

Cu alte cuvinte, de unde vin și cum vin „cei care vin“?

Modul în care sînt primiți autorii tineri, spre exemplu la debut, nu este, bineînțeles, lipsit de însemnătate. Cu cit formele de întîmpinare sînt mai elastice și mai diverse, cu atît ele vor fi mai eficiente. Nici o soluție practică nu este în sine providențială sau nefericită: toate se validează (ori nu) prin rezultate, iar acestea sînt decisiv dependente de adecvarea la realitate. Un volum de debut colectiv în care doi sau trei autori evident înzestrați se pierd printre alți 10-15 de o mediocritate lipsită de orice viitor este la fel de neînsemnat în ordine literară ca și un volum de debut individual publicat numai pentru că era prevăzută editarea unuia, nicidecum pentru calitatea lui. Absolutizarea unei formule, oricare ar fi ea, duce la aberații. Fiindcă nu modalitățile de debut, multeputine cite sînt, creează sentimentul de insuficiență valorificarea a resurselor, ci greoaia, rigidă lor utilizare, în ultimă instanță ruperea lor de realitate. Și în acest plan, ca și în altele, birocratismul se exprimă prin fetișizarea înspăimîntătoare a formelor. Iar un exces naște alt exces: de aceea, probabil, cînd se discută despre scriitorii tineri se are în vedere în primul rînd chestiunea debuturilor. Este o simplificare, pînă la un punct justificată, dar o simplificare. O întregă și complexă problematică este redusă, sub efectul circumstanțelor, la un singur aspect și la o singură trăsătură. Momentul debutului este unul dintre-

lungă suită, e drept că mai spectaculos decît altele, fără a fi însă unicul hotărîtor.

Admițînd adevărul, banal și de bun-simț, că talentele nu apar la dorință și nu pot fi cu nici un chip programate, planificate etc., trebuie totodată respinsă opinia, jovial obtuză, după care talentul se impune oricui și cine nu „răzbește” vasăzică nu l-a avut. Rolul ambianței sau, cu alt cuvînt, al climatului în împlinirea unei vocații creatoare este istoricește dovedit. Sigur, ambianța nu creează talente, dar le formează, le întărește și le favorizează evoluția. Dacă ivirea unor indivizi potențial foarte dotați nu ține decît de hazardul pur, punerea lor în valoare, realizarea deplină a potențialului nu constituie cituși de puțin rodul întîmplării. Înălțarea oarecum simultană pe firmamentul literaturii române, în a doua jumătate a veacului trecut, a lui Eminescu, Caragiale, Maiorescu, Creangă, Slavici nu a fost chiar un accident, un „noroc” explicabil prin fumegosi termeni mistici ori supstițioși; cu atît mai mult cu cit și în alte domenii ale culturii naționale s-a înregistrat o similară emergență a marilor personalități. Constatare valabilă și pentru alte momente, ulterioare celui al „marilor clasici”. Dar nici nu este nevoie să mergem atît de departe în trecut, contemporaneitatea însăși ne oferă în acest sens destule exemple de meditație și analiză. Cel mai apropiat în timp ar fi așa-numita „generație 80”, expresie contestabilă a unui acord armonios între

climatul formativ și disponibilitățile native. Componentii ei — care nu mai sînt, de fapt, scriitorii tineri decît printr-un abuz terminologic, nu totuși inocent — s-au născut pe parcursul deceniului al șaselea. Are vreo importanță acest fapt? Dacă judecăm istoric lucrurile, este evident că da. El și-au deschis ochii în cultură în eferescența atmosferă de după jumătatea deceniului al șaptelea; pentru ei, deschiderea, înnoirea, antidogmatismul, eliberarea de șabloane, ieșirea din izolaționism nu au reprezentat evenimente modificatoare de evoluție și destin, ci au fost, așazicînd, factori naturali de existență. Ei nu au revenit, cu tot ce presupune o transformare de asemenea proporții, la normalitate; nici nu au deprins-o din mers, prin renunțări la ceea ce fusese anterior însușit, cu inerențele strădăniilor, sechele etc.; au existat pur și simplu în cadrul ei, firesc. Mai mult. Eliberat de canoane și de ingustimi deformante, readus într-o matcă apropiată de cea tradițională, învățămîntul românesc — liceal, universitar — a devenit, prin reformele de după 1965, ceea ce se cuvenea să fie: instituția fundamentală de formare a viitorului cultural și științific al țării. Fiindcă o „generație 80” (formula oarecum simbolică) nu există doar în literatură, ci — se poate proba oricînd printr-o cercetare sociologică — în toate planurile vieții intelectuale românești de astăzi: ea este, istoricește, produsul schimbărilor de climat survenite în urmă cu aproape un sfert de veac în viața culturală din România. Fiindcă

efectele unui climat favorabil nu se vădesc instantaneu (de aceea, de pildă, mi se pare excesivă credința că singură problema modalităților administrative de debut epuizează discuția despre „cei ce vin”), ci cu o anumită, lesne de înțeles, lentoare și în condiții de continuitate. Nu a fost, așadar, o bizarerie că școala și universitatea, revistele elevilor și cele studentești au devenit, de-a lungul deceniului al optulea, veritabile „spații formative” pentru scriitorii tineri de atunci. Istoricii de mine ai culturii noastre vor cerceta de bună seamă în detaliu și cu toate nuanțele necesare acest fenomen, aici doar schițat, cu inevitabile goluri.

Decamdată este de reținut rolul decisiv al interesului pentru cultură, împrinat și stimulat de școală, dar și „cerut” pe plan social, fiindcă în nici o profesiune competența înaltă și performanța veritabilă nu sînt posibile fără o solidă bază de cultură generală. Un adevăr, iarăși, banal, valabil și pentru literatură. Într-o formă aforistică, G. Călinescu îl exprimase astfel în urmă cu aproape șase decenii: „literatura se face prin cultură, iar cultura prin lectură”. Cit și cum și ce, așadar, se citește astăzi la nivelul de vîrstă cuprins între 12 și 19 ani? În ce măsură școala, în primul rînd școala, stimulează lectura ca instrument hotărîtor pentru însușirea unei culturi generale cu funcție preponderent formativă? Care sînt disponibilitățile de timp ale elevilor, de timp culturalmente necesar (fiindcă pînă la 16-17 ani toți tinerii sînt cuprinși în învățămîntul obligatoriu de 10 ani)? Sînt întrebări ce privesc direct nu numai pe „cei ce vin”, dar și pe viitorii lor cititori; și poate că un răspuns competent și avizat se poate da numai pe baza unor anchete și cercetări sociologice.

Fapt este, oricum, că se înregistrează o creștere neobișnuită a vîrstei la care se debutează — către 25-30 de ani. Precocitatea nu este în sine o calitate, dar împingerea momentului debutului către vîrstele adulte indică mai degrabă un sacrificiu al prospețimii, al spontaneității, al inventivității. Eventualul câștig în echilibru poate fi și un pseudonim al plafonării. Unui autor întepenit într-o mediocritate și fără șanse îndeminare îi este totdeauna de preferat o stingă eferescență adolescentină: aici, abia aici se află acel promițător necunoscut din care se vor naște numele de mine ale literaturii naționale.

Și este un „necunoscut” care se află sub ochii noștri, poate greu de caracterizat, iar în privința căruia un lucru este sigur: literatura de mine se naște din sămînța lecturii cultivate azi.

Este și o certitudine, și o responsabilitate.

Eterna limbă română

Privirea mi-e zidită de cer,
să fie în ea, în pămîntul,
născut și ferecat, într-un desen,
insufletit de jocul părinților mei;
Oglinda bunicii, în noduri de deal,

măsurat,
în caiet de vînt,
legănant de umbra-i, eu sint
suflet de singe-ntrunzit
în eterna limbă română.

Respirări

Tăcerea mă poartă spre tine,
asurzindu-mi mîna chinuită de dor.
Apasă al florilor alb curcubeu
sufletul ghemuit în ulcior...
Răsai,
din chinul timpului
supus concentrării,
din neeternul eternei ființi...

Exiști și stiești:
dorul miinii,
curcubeul florilor,
sufletul luminat de ulcior —
Fericirea e tăcerea timpului nevoitor.

ILEANA SANDA

Ioan Alexandru

„PE ACEASTĂ FRUMUȘETE SE AȘTERNE CÎNTAREA LUI ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC.”

— Să amintim, Ioan Alexandru, la începutul dialogului pe care vi-l propun — despre „poetul nepereche” al neamului nostru — afirmația făcută încă din 1891, deci la numai doi ani de la dispariția sa, de Grigore Peuceșcu, în Prefața la Culegere(a) de articole d-ale lui M. Eminescu, primul volum unde se strîngea o mică parte din publicistica eminesciană: „Eminescu în momentul de față domnește în literatura noastră... Cu Eminescu poezia noastră intră într-o eră nouă: vîrsta copilăriei se sfîrșește și începe vîrsta bărbăției. Niciodată un suveran n-a stăpînit atît de bine poporul lui, niciodată un căpitan n-a fost atît de ascultat de trupele lui, precum stăpînește Eminescu literatura română, precum este el ascultat de scriitorii care se ridică”.

Nu vă cer un comentariu asupra acestei strălucite și, deopotrivă, prețioase afirmații a lui Peuceșcu. Valabilitatea ei, pe toată durata acestui veac și, cu deosebire, astăzi, cînd am pășit deja, de la 15 iunie, în anul centenarului morții lui Eminescu, este una evidentă. Sînt tentat, mai degrabă, să vă rog să-mi vorbiți despre apariția, în cultura națională, a creatorului Luceafărului. Constituie ivirea sa, în perimetrul românesc, o creștere organică, pregătită îndelung de asimilări culturale bogate și semnificative, ori ea reprezintă, pur și simplu, cum afirma Ibrăileanu, de pildă, o „schimbare catastrofală (...) a poeziei moderne”, nașterea „acestei poezii geniale” realizîndu-se „ca din nimic”, precum un munte „care izbucnește deodată spre cer din cîmpia plată”?

— În fiecare popor, la un moment dat, se ivește, se ridică un Poet. Trebuie să fie neapărat un poet, pentru că inima, în dimensiunile ei cele mai adînci, în poezie s-a exprimat în toate culturile lumii, în toate spiritualitățile ei pînă astăzi. Cîntarea Cîntărilor, Psalmii lui David sînt poezie. Vedele sînt poezie. Sofocle este poet. Pindar este, în ce au grecii mai profund, de asemenea, poet. Socrate, cu convorbirile sale — Simposionul, bunăoară — recurge la simbolul poetic. Chiar murind scrie un imn. Ce are Bizanțul mai profund este cuprins în poezie. Ce are mai profund poporul german este în Holderlin, în Novalis, în Goethe. Francezii se regădesc în Claudel, în imnele scurte ale lui Pascal. Același lucru este în sufletul rușilor, în Pușkin, în poemele în proză ale lui Dostoievski. În Italia, Dante rămîne un model de neatinse.

Ce au popoarele mai original, mai adînc, trebuie cuprins în rostirea poetică. Trebuia, deci, să apară și în ființa noastră, la un moment dat, un poet de rangul lui Eminescu, care, sigur, este premers de o mare poezie anterioară și este continuat de o profundă poezie după aceea. Nici o literatură nu stă singură printr-un om și aceasta-i și marea ei. Sînt pleiade, sînt constelații de poeți în fiecare țară. Dintre ei se impune unul și cel dintîi care face o lucrare de sinteză, unde sufletul, adîncimile inimii aceluia popor, sînt ajunse la cuvînt.

Faptele istorice, spune Pindar, neajunse în cuvîntul poetic, splendorile trăite, dar neexprimate în cuvînt, încă nu pot aparține ca valoare spirituală tuturor și, ca atare, nu pot fi acea vîraj, mreață, ce se întinde peste o etnie, unind-o și dîndu-i înfățișare autentică între celelalte popoare.

Eminescu vine în urma unor eforturi spirituale foarte mari, făcute de poporul nostru de-a lungul veacurilor, într-un moment în care limba noastră fusese cernută, ca și aurul rîurilor, din mai multe straturi de civilizație, de culturi, de spiritualități. Trecuserăm prin ex-

periența spirituală a latinității. Fuseserăm cernuți odată în mintea și în sufletul nostru de o mie de ani de latinitate. Pînă la venirea slavilor, tirzie, latinitatea a fost o permanentă. Pînă la Ștefan cel Mare exista, așadar, un mileniu de cernere de latinitate, de lucrare neîntreruptă a limbii latine.

Cînd apare Eminescu, aveam deja veacurile de rostire românească de la Curtea Basarabilor și Mușatinilor. Ne amintim cu bucurie de Matei Basarab, cel care nu știa decît românește, cel care culesese roadele domniei lui Mihai Viteazul. Acest domn român, Matei Basarab, este, de altfel, cel care introduce limba română în biserică și în legislație.

Aveam, așadar, veacuri de domnie autohtonă a domnilor pămînteni, atît în Moldova, cit și în Țara Românească. Aveam veacurile de voievodate în limba română, ale țaranilor români din Transilvania și din Maramureș. Și aveam, în sfîrșit, prin Cantacuzini, și prin Constantin Brăncoveanu, acea pecete ultimă — temelie de aur pe care stă limba română cultă — Biblia de la București, de la apariția căreia, în 1688, anul a acesta sărbătorim împlinirea a 300 de ani.

Eminescu apare, deci, într-o perioadă cînd bătusem acest pămînt cu armatele noastre, cu jertfele noastre eroice. Podisem cîmpia cu oase, a Văii Albe, prin Ștefan cel Mare, purtasem luptele de la Rovine, purtasem bătăliile de la Călugăreni, izbinzile de la Alba Iulia, de la 1600. Se săvîrșiseră fapte eroice pe pămîntul neamului nostru, care sînt însemnate lapidare, cum se făcea istoria atunci, pentru că ele, faptele istorice și de vitejie, se mutau direct în memoria ancestrală a poporului. Era podit întreg acest pămînt, cu statornicie și jertfă, lacrimi și bucurii. Erau așezate la temelie lui veacuri de lucrare eroică, istorică, în spiritul vremurilor de viteji, de martiri. Era hrănită această glie de la virfurile de piatră și nea ale Carpaților și pînă la țărnițele cu nisipul de aur ale Mării Negre, cu sfințenie, cu moarte, cu muncă, cu singe, la nivelul tăcut. Peste toate acestea se așternuse apoi bătaia clopotelor cîntărilor, se așternuseră veacurile de cărturărie care însoțeau oștirile. La curtea lui Ștefan cel Mare, ca și la curtea lui Brăncoveanu sau a lui Neagoe Basarab, lucrau neobosiți caligrafii care tălmăceau. Zurgăvi de țînta Voronețului își dovedeau măiestria în monumente nepieritoare. Croniciarii scriau viețile domnilor pămînteni. Apăruse, iată, Dosoftei poetul, apăruse Varlaam în limba română. La curtea lui Constantin Brăncoveanu se ivesc Predicile lui Antim Ivireanu.

Este timpul, așadar, cînd peste natura și istoria noastră se așterne voalul de purpură și splendoare al zugrăvirilor, al arhitecților, al turlor de lemn din Transilvania, al turlor de piatră din Basarabi și al turlor răsucite ale lui Neagoe. Obrazul Voronețului și al Suceviței arată curățenia noastră sufletească, exprimată în cîntări de artă. Se ridicau minăstiri și se strîngeau în coșperți de aur și argint textele sacre. Peste acestea venise apoi cartea de sinteză și de unitate a limbii române, Biblia de la București, ca un al doilea dangăt adînc de clopot, într-o transfigurare a unui spațiu istoric pentru care s-a jertfit, pentru care s-a lucrat în azurul culorilor și al bucuriilor.

Acum abia era vremea potrivită să apară, pe temelii traducerilor, pe temelii artelor care au lucrat în permanentă, o sinteză poetică. Era vremea să apară un fruct original în livada aceasta pregătită, să se ivească o privitytoare noctur-

nă care să cînte pe limba întregului neam, sufletul și inima noastră. Și acesta a fost, întîiul, Mihai Eminescu. Pe această splendoare de patrie, pe această frumusețe se așterne cîntarea lui în spațiul românesc.

Să nu vorbesc și de celălalt corn de argint, corn de buciom, cîntare de seară, permanentă, de la stînilor, de la hoarele din satele românești. Subcarpatice sate, civilizație țărănească unică în Europa, peste care s-a așternut toată această jertfă cultă, toată această lucrare a Voronețelor.

— Scrieți în Iubirea de patrie (Vol. I, Ed. Dacia, 1978), în chiar studiul cu același nume: „Întrebarea după Patrie premergă toate celelalte întrebări. Întîi se întrebă omul după pămînt și apoi urmează toate celelalte: ce este ceea ce este, ce este firea așadar (...) și ce este adevărul...”. Unde trebuie să așezăm, în istoria devenirii noastre naționale, „întrebarea după Eminescu”?

— Întrebarea după Eminescu, întrebarea despre Eminescu, înseamnă pentru noi, de fapt, însăși întrebarea despre Patrie și despre poporul românesc. Pentru că nu există poeți mari

fundă și originală, cum este aceea a spațiului țărănesc românesc. Așadar, a avut contactul cu patria părinților, cu „moșia”, cum zice el, locuită de „moși din moși strămoși”. Moștenirea ce ne-au lăsat-o părinții din pămînt. Eminescu a fost un potir microcosm în macrocosm, în care s-a sintetizat tot spațiul și toate lacrimile de bucurie și de suferință și de înălțare ale poporului român. Le-a cunoscut de mic și le-a integrat în corpul său și în ființa sa, omul Eminescu fiind o forță extraordinară, un vas sublim care a putut strînge în sine suma durerilor și bucuriilor unei întregi nații.

Și după ce a cunoscut în profunzime, cu toată ființa lui de tinerete, de copil proaspăt și sănătos și genial cum era, cu înzestrări superioare, poporul din care s-a ivit, Eminescu a avut și cea de-a doua calitate. Pe lângă această cunoaștere a patriei părinților la modul acesta tineresc, s-a ivit în anii cărturăriei sale adaosul, necesarul și fundamentalul, al patriei Pămîntului, al Pămîntului, pe care-l cîntă în Rugăciunea unui dac și în fața căruia se înalță ca Hyperion și cere dezlegarea de nemurire: „De

străbat bibliografia lui Eminescu și a lui Blaga”. Ați reușit, pînă azi, să îndepliniți acest gînd al dv., de a străbate, în primul rînd, bibliografia lui Eminescu?

— Da și nu. Cînd eram student mi-am adunat banii de pe versuri pentru a putea pleca la studii pe urmele lui Eminescu, să fac filozofie. Mai tîrziu am ajuns, într-adevăr, la studii, și-am petrecut patru ani pe băncile universităților străine. Primii ani i-am dăruit filozofiei. Nu știam greaca veche, fără de care filozofie nu se poate face, așa că a trebuit, un an de zile, să mă înscriu la un curs intensiv de studii al acestei limbi ca să pot să citesc din filozofia veche. A trebuit apoi să mă apropii și de limba ebraică și-am procedat ca și cu greaca veche. Pot să spun că m-am apropiat de izvoare, de textele originale, pe calea unei munci foarte aspre. Dar în acest fel cred că am împlinit un gînd scump al lui Eminescu. Sigur, în afară de limbile acestea vechi, mi-am însușit germana (prin care am învățat greaca) și franceza, cu care lucrez și acum. Ar mai fi trebuit să fac sanscrita. N-am putut să-mi iau timp și pentru aceasta. Ar mai fi fost multe de făcut, însă dacă aș sta în fața lui, a lui Eminescu, și am avea o convorbire acum, cred că ne-am putea înțelege. Pe izvoare, adică pe problemele esențiale din filozofia veche și din filozofia germană, pe marile preocupări spirituale privind cunoașterea religiilor vechi. Cred că ne-am putea înțelege, la modul înalt, nu enciclopedist. Și cred că asta am și vrut în inima mea, să mă familiarizez, să nu fiu străin față de problemele înalte care le-au fost lor familiare — lui Eminescu și lui Blaga. Cînd m-am apropiat mai mult de filozofia lui Blaga, bunăoară, mi-am dat seama că Blaga nu a avut timpul, și nici n-a fost cerința vremii, să aprofundeze cit ar fi trebuit spiritualitatea bizantină, cum nici Eminescu n-a făcut-o.

Cred că nu în a fi un epigon stă capacitatea creatoare a unui artist autentic, că nu acesta e semnul unei generații noi de poezie. Nu am vrut să fiu un epigon papagalind ce-au făcut Eminescu sau Blaga, ci, atît cit mi-a stat în putință, m-am străduit să descopăr noi teritorii, pe care ei nu le-au adus încă în cultura română. Și cred că, iubindu-i și admirîndu-i, cunoscîndu-le în profunzime gîndurile și opera și plecînd de la ele, pe un drum pe care l-am dorit numai al meu, am adus ceva nou prin poezia mea în cultura română.

Nu, nu, nu imitîndu-i. Nu săpînd în fîntîni din care ei au sorbit. Trebind însă pe acolo, cunoscînd ce-au făcut și apropiindu-mă de teritorii pe care ei n-au avut nici timp și nici putință — nu poți într-o singură viață de om să ai afinități adînci ale sufletului cu întreaga salbă de dimensiuni spirituale ale umanului, ale umanității — să le exploreze, să le decanteze. M-am apropiat de Pindar și de Roman Melodul, de Cîntarea Cîntărilor — bunăoară, și am sorbit din vasele originare ale acestor mari izvoare de spiritualitate. Și-n acest fel cred că gîndul lui Eminescu l-am împlinit. Am ținut seama de el și, cu modestele mele puteri și cu înzestrarea mea, am căutat să-mi așez bruma mea de har, cum spunea Văcărescul, la „creșterea limbii românești / și-a patriei cîntare”. Cum să vă spun, să fiu cit mai clar... Faci ce poți ca om, mi-am zis. Harul care a fost peste Eminescu sau peste alți poeți este irepetabil. Fiecare are alt har, special al lui, dar ce stă-n puterea noas-

Cînd a desenat acest portret al Poetului, Ștefan Luchian avea 22 de ani și era cu totul cucerit de poemul eminescian Din valurile vremii. Versurile notate în dreapta, jos, atestă acest fapt — adîncul omagiu adus lui Eminescu: „Zadarnic după umbra ta dulce le întind: / Din valurile vremii nu pot să te cuprind”. Desigur, Luchian îl văzuse pe Eminescu și această mărturie a sa — portretul unei stări poetice profunde — ne este prețioasă și dătătoare de emoții, în ciuda faptului că nu-i plăcuse lui Titu Maiorescu.

— și Eminescu este unul dintre cei mai mari poeți ai lumii — care, spune T. S. Eliot, să nu aibă o adîncă legătură cu locul, cu toposul strămoșilor. Nu pot să ridic o cîntare universală, de valoare universală, decît în măsura în care te ții de un loc. Poezia (și prin ea Poetul) este legată de o comunitate mai mult decît orice altă formă de exprimare a artei. Lumea fiind împărțită în graiuri, sacre și egale, de 2000 de ani încoace, limba — izvorul lîmpezii și puternic din care se intrupează Poezia — este expresia cea mai intimă a sufletului unei nații. A fi poetul sufletului unui popor, înseamnă a fi, implicit, chemat la delimitare. Ești chemat să te ocupi de o comunitate. Spune Eminescu: „Întimplarea m-a făcut ca, din copilărie încă, să cunosc poporul românesc în cruciș și-n curmeziș”. Cum știți, el a avut privilegiul acesta, să bată, din anii tineretii, tot spațiul românesc, pe jos, în căruțe, în Transilvania, să fie la Galați ori la București, să cunoască Moldova strămoșească, pe care o va cînta cu durere în celebra lui Doină. A avut Eminescu norocul acesta uriaș să se întîlnească de timpuriu cu tot ceea ce era autentic românesc. Cu țaranii, cu satul. Să doarmă în șurile țărănești, să cunoască Ardealul, arhaicul sat al Transilvaniei. Să vadă cu ochii lui adînci și mari și să simtă cu inima lui fierbinte și mindră civilizația aceasta pro-

greul negrei veșnicii / Părinte, mă dezleagă”. Ca și în Serisoare: „Umbra celor nefăcute nu-ncepuie a se desface / Și în sine împacăță stăpînea eterna pace!... / Dar deodată un punct se mișcă... Cel dintîi și singur. Iată-l / Cum din chaos face mîmă, iară el devine Tatăl”. Ca și-n Luceafărul, ca și-n amintita Rugăciunea unui dac, Eminescu face acest uriaș demers spiritual prin toată filozofia europeană, prin vechile filozofii orientale, spre originile lumii, spre originile cosmosului însuși. Astfel, Eminescu nu-i un poet provincial, un poet care se rezumă la o patrie telurică, geografică, pe care o străbate și o cîntă la nivelul folcloric, etnografic, ce sînt foarte mari valori, dar care, ele singure numai, nu pot impune un mare creator. Cum furtuna, la un moment dat, așază în ocean un ax de se vîd străfundurile, în jurul căruia, vîrtej, se-nvîrt valurile spirălate, așa Eminescu își cuprinde patria telurică, dîndu-i dimensiune spirituală. Fără această dimensiune poezia lui ar fi o poezie provincială și minoră, cum sînt atîția poeți descriptivi, nu numai în cultura română. În acest fel el a redat specificul spațiului românesc splendorii universale, asimilîndu-i autenticitatea lui vîlcută de-a lungul veacurilor de oamenii acestui popor.

— Afirmați într-un interviu mai vechi: „...cînd eram la „Amfiteatru”(...) mă bătea gîndul să

tră, omenește, trebuie să facem efortul să îndeplinim.

— Care sînt izvoarele vechi de care cultura noastră, pentru a fi ea însăși, nu se va putea lipsi niciodată?

— O cultură, ori o generație care se îngrădește dinpre experiențele lumii vechi, se sinucid. Noi nu ne putem rupe de cele trei mari izvoare de spiritualitate care hrănesc Europa și care, în virtutea cunoașterii lor, au dat mari sinteze în fiecare națiune și au afirmat spiritualitatea popoarelor. T. S. Eliot spunea foarte limpede lucrul acesta. Nu ne putem lipsi de cultura veche greacă, de marile ei experiențe poetice; nu ne putem lipsi de marea experiență veche ebraică; nu ne putem lipsi de latinitatea noastră. Sînt cele trei izvoare care au dat splendoarea unică — miracolul unic, care este cultura evului mediu, al cărui fruct este un Dante, de pildă, și pe care le regăsim, apoi, pînă la Roman Melodul, pînă la Claudel sau Holderlin și-n genere la toți marii poeți ai Europei.

Eu am nimerit în Germania într-o vreme cînd nu Goethe era model, ci Hölderlin. Hölderlin făcuse o muncă mult mai anevoioasă, mergînd în Grecia și muncind pe texte mai mult decît a lucrat Goethe. Am nimerit într-o Europă în care începea din nou să fie citit Paradisul lui Dante. Cînd se redescoperează Parca, care e mai mare decît Faust. Înțelegeți dv? O apropiere de straturile mai adînci ale inimii Europei era în lucrare. Acum poezii și chiar și filozofii nu se mai îngroapă ascultîndu-se muzică sau tînuindu-se discursuri filozofice la mormintul lor, ci rîzîndu-se versuri. Acum marii poeți existențialiști acordă mai multă importanță rostirii poetice decît rostirii discursive abstracte.

Așadar, un studiu al poeziei, în primul rînd în marile ei centre spirituale din vechime, este și va rămîne o datorie și un imperativ al veacului în care trăim. Nimic nu ne poate apropia mai adînc, mai firesc ca poezia de sufletul popoarelor.

Azi, bunăoară, ești invitat să îți conferințe în țări străine, pînă la marginea pămîntului, nu despre ceea ce gîndești, în primul rînd, ci despre ce ai în adîncurile inimii tale, despre starea poetică a inimii omenești. Despre ce are adîncul ființei ascuns în inima ei și despre ce poate exprima poetic aceasta. Sîntem într-o vreme în care poezia este recunoscută drept ceea ce a fost mereu — forma supremă de a veni în cea mai intimă apropiere de ființa Logosului intrupat în istorie. Poezii sînt cei care știu ceva despre taina tainelor, care este iubirea.

— Așezați în fruntea volumului dv. din 1966, Infernul discutabil, memorabilul motto: „Eu fac ceva ce mi se pare mai aproape de moarte decît de eroare, de viața omului decît de limbajul lui, care poate fi uneori o trădare a faptelor”. Vorbiți-mi, vă rog, în continuare, despre modul cum se realizează, la Eminescu, legăturile, interferențele dintre viața omului și opera poetului unic și inconfundabil.

— Eminescu este, în această privință, un model de etică. Opera lui este emanente etică. El s-a mistuit, cu întreaga sa ființă, în fiecare vers pe care l-a scris. A fost o legătură profundă între ceea ce împlinea ca om și ceea ce împlinea ca poet. Dar, despre legătura aceasta mai profundă, va trebui să-mi continui gîndul la care m-am oprit. Eminescu, ca și Dante, este un poet al iubirii, unul dintre cei mai mari poeți ai iubirii din toate literaturile lumii. El este un om care știe că esența dăinuirii este iubirea. În fruntea Luceafărului — aveți aici pe masă, în fața dv., în fotocopie, dovada grăitoare a ceea ce spun — este copiat, de către Eminescu, Prologul Evangheliei lui Ioan, apostolul iubirii. Așadar, prologul Luceafărului este acest sublim text vechi, în limba greacă, celebrul poem al lui Eminescu fiind o transpunere existențială a esenței spiritualității babilonene pe care o trăim, cea legată de intruparea Logosului în istorie din iubire. Luceafărul eminescian nici nu vrea altceva decît să se intrupe, să-și coboare iubirea pe pămînt și s-o împărtășească, să-și rupă inima din cer și s-o aducă să lumineze pămîntul și să dăruiască iubirea sa pămîntenilor.

Eminescu este deci, înainte de toate, un poet al iubirii, iar iubirea este forma supremă de existență pe care o cunoaște omenește. În acest fel el a depășit spiritualitățile arhaice,

care ajungeau, în formele cele mai înalte de elevație, cum a fost în tradiția budhistă, la compasiune. Pînă la compasiune se ridică lumea veche, cel puțin la o compasiune interumană. Eminescu face drumul mai departe, esența ființei lui și cuvîntul creației lui fiind legate de iubire. De aceea, interpretările care se fac în a-l limita pe cel mai mare poet al nostru la dimensiunea spiritualității orientale precristine trebuie privite cu oarecare grijă, pentru că nu corespund adevărului plenar în ceea ce-l privește pe Eminescu. El este poetul iubirii, al Logosului intrupat din iubire în istorie. Avem suficiente mărturii în opera sa — le vedeți și pe masa mea asternută și m-am ocupat special în acest sens, de-a aduce toate aceste documente la vedere, întii pentru mine insumi, de a-mi lămurii deplin în ce sferă se plasează, în ce lume spirituală a rămas Eminescu — avem, deci, suficiente mărturii să-l socotim, ca și pe Dante, al cărui nume l-am amintit și mai înainte, un mare, un inconfundabil poet al iubirii. Sigur că în scurta lui viață nu a avut timp să desfolieze în detaliu toate lucrurile care-l preocupau, dar cu intuiția sa, cu geniul său, el a năzuit todeauna să-i cuprindă în iubirea sa pe toți oamenii. „Tu trebuie — spune poetul (singurul imperativ eminescian!) — să te cuprinzi de acel farmec sfînt / Și noaptea candelă s-aprinzi iubirii pe pămînt!”. Această iubire, care se extinde și asupra vrăjmașilor

față de patrie, față de strămoși care s-au jertfit, față de acest popor românesc pe care l-a iubit pînă la jertfa de sine. În sfîrșit, poetul român a realizat prin opera sa un dialog adînc cu Absolutul, cu permanentele, cum o dovedește, cu prisosință, poemul Luceafărul și atîtea alte creații ale sale. Toate aceste trei iubiri fac din el un poet universal. Dacă ar fi rămas numai la una dintre ele, ar fi fost un poet de circulație casnică, ca să zic așa. Dacă ar fi rămas numai la iubirea față de patrie, față de patria telurică, ar fi fost un poet provincial interesant. Dacă nu s-ar fi extins și asupra iubirii familiei și n-ar fi contopit-o cu iubirea față de patrie, dacă n-ar fi ridicat cu neam cu tot iubirea față de patrie în iubirea față de Absolut, de Logos, Eminescu n-ar fi ajuns marile poet pe care-l știm cu toții. Aceste trei forme de iubire fac din el un poet profund, legat de misterul familiei. Fac din el un mare poet patriot. Un patriotism adevărat îi străbate poemele și întreaga creație de la un capăt la altul, de la poezia la proza din Geniu Pustiu sau din articolele de ziar ori la piesele sale dramatice Dragoș Vodă sau Decebal. Îi era scribă de patriotării care făceau carieră din agitarea steapă a crezurilor sfînte ale nației. A rămas sărac iubindu-și patria cu o dragoste fierbinte, mistuitoare. A fost ancorat în ființa țărănească și voievodală a poporului român ca nimeni altul în cultura noastră. Toate aceste trăsături ale personalității sale și ale operei sale l-au ridicat la dimensiunea cosmică și universală a iubirii eterne, care „miș-

care le-au făcut. Așadar, nu este indiferent, mai ales poet fiind, ce atitudine iei, cum te porți față de părinți. A nu-l pomeni pe Ștefan cel Mare, fiind urmașul lui, avînd puterea și inzeștrarea cuvîntului, este un act de culpă, o vină de care nu te poate vindeca nimeni, niciodată. A-i chema pe strămoși, cum o face Eminescu în Doina sa: „Ștefane, Măria Ta / Tu la Putna nu mai sta / Lasă paza schitului / În grija Arhimandritului...”, înseamnă a-i ajuta să iasă din uitare. A spori aurul părinților pus în lucrare, clopotele, cetățile, turlele, tot ceea ce a făcut Ștefan cel Mare pentru Moldova, a prețui valorile spirituale ale lacrimilor sale revărsate pe pămînt pentru apărarea gliei strămoșești, înseamnă o datorie sfîntă. A avea darul cuvîntului și a nu-ți împlini această datorie, față de patrie și strămoși, înseamnă că ești un nevrednic. Nu se poate concepe așa ceva. Uitați-vă cum înșiră pe toți înaintașii săi Dante în Divina Comedie. Uitați-vă în scrierile lui Claudel, cum ia toată Franța spirituală și o adaugă operei sale.

Pregătești, ca scriitor, în acest fel, viitorul și-ți împlinești un sentiment de datorie. Nu se poate altfel. Modelul pe care ni-l oferă, în această direcție Eminescu, este unul peren, exemplar intru totul. Căci patriotismul — și Eminescu a înțeles mai bine decît oricine dintre contemporanii săi acest lucru — nu este o modă literară. Patriotismul este însăși esența rostirii ca datorie. A daug aici gîndul lui Heidegger, publicat postum, despre Patrie:

„După omeneasca noastră experiență și istorie din cite sunt eu orientat, știu că toate cele esențiale și mari numai de aceea au putut să se nască pentru că omul avea o Patrie și era înrădăcinat într-o tradiție”. Părinții și strămoșii care au făptuit ceva, dar ale căror lucrări nu s-au mutat în cuvînt, lincezesc în uitare. Trebuie faptele lor strămutate în verb și-n felul acesta ei cresc pe cei care vin, și crescîndu-i adaugă spor de spiritualitate țării căreia și-au dăruit viețile lor. Și noi, la rîndul nostru, cîndva, ne vom înfățișa față de fața cu sporul, cu adaosul după plecarea noastră din faptele noastre cele bune. Textele vechi spun: „Fericiți cei morți, căci faptele lor îi urmează!”. Cum te urmează faptele tale? Prin prețuirea pe care ți-o vor accorda urmașii, prin punerea în valoare, de către ei, a faptelor tale. Ce a făcut Ștefan cel Mare? Putna, pe care ne-a lăsat-o nouă în inima Moldovei, Putna care de cinci veacuri lucrează, lucrează în coagularea spiritualității poporului nostru, păstrîndu-i întreagă și nestirbită ființa. Ce-a făcut Matei Basarab? A lucrat de-a lungul veacurilor la înălțarea patriei, și e de datoria noastră, a cărturarilor, de a arăta semenilor noștri în ce constă valoarea și măreția lucrării sale. Numai astfel ai, ca scriitor, putere de penetrare în sufletul contemporanilor, evocînd, cum spunea Eminescu, „părinții din părinți”, moșii și strămoșii tăi.

Și sîntem, în acest fel, într-o continuitate permanentă, într-o apropiere permanentă de valorile spirituale ale neamului și ale poporului din care ne-am ivit. Sîntem într-o tradiție permanentă și sîntem pe drumul spiritual cel bun în a face, la rîndul nostru, opere care să rămîna.

De ce spun toate lucrurile acestea? Pentru că limba, graiul țării tale, dacă nu te ocupi tu de ea, de el, cine să se ocupe? Fiecare poet în limba lui s-a ocupat de moșii săi. Dacă eu mă voi ocupa de moșii altora, pe care n-am cum să-i cunosc și nici n-am datoria, dacă nu mă ocup de cei de acasă, cum mă voi ocupa de străini? Cum îi voi cunoaște? Pentru mine, cînd pomenește numele lui Ștefan, sau al Văit Albe, inima mea bate mai adînc decît aș aminti orice alte nume care sînt sfînte pentru popoarele lor. Cînd pronunță grecii numele lor mari, bate inima lor. Sînt al acestui loc și inima mea trebuie să bată pentru acești părinți, văzuți în universalitate, în spiritul Logosului intrupat în istorie din iubirea care i-a animat față de glie și neam. Pentru ce a murit Constantin Brâncoveanu? A murit pentru credința lui în poporul său. A murit dublu. A murit odată pentru credință, odată pentru neam. Dubla moarte a fiecăruia dintre noi. Nu poți muri numai de o moarte. Dacă nu mori în spirit,

moartea ta este o moarte pămîntească. Trebuie să mori în spirit și trebuie într-o operă de artă cuprinși acești doi poli: al spiritului și al neamului. Și în acest fel se creează o nuntire poetică, se creează o operă care are mesaje în universalitate, cum atît de pregnant ne-o dovedește, și cu o intensitate de neatîns, întreaga creație eminesciană.

— În studiul Eminescu — poet național, afirmați: „Prin Eminescu, numai de-l vom păstrunde cum se cuvine, știm de acasă cum stau lucrurile în univers, lecția lui este o inițiere în rînduile cosmosului”. Aș dori, în continuarea răspunsului la întrebarea precedentă, să încercăm să „păstrundem” intimitatea patriotismului eminescian. Mai mult încă: punîndu-vă această întrebare „am în vedere și un alt articol al dv., Poetul în cetate, cuprîns, ca și studiul amintit mai înainte, în volumul Iubirea de patrie (I, Ed. Dacia, 1978): „Poesia adevărată, după părerea mea, este cea mai înaltă formă de patriotism. Nu poți fi poet dacă nu ai o patrie, nu lucrezi în vederea luminării și desăvîririi unei patrii (...). Miorița și Meșterul Manole sînt poezii patriotice de cea mai mare valoare, dar și Memento mori sau Melancolie de Eminescu ori Nebănuitele trepte de Blaga sînt tot așa valori ale patriei. Poezii adevărate sînt pietre prețioase, fiecare avînd o altă nuanță și ascunsă frumusețe (...). Poate doar că trebuie mereu să nu uităm că un mare poet este o valoare națională ca aurul în lingouri sau uraniul, iar om fiind, mai de preț decît acestea toate”.

— Totul este patriotism, abnegație și iubire de patrie la Eminescu. Toată opera lui. Toată viața lui. De la bisericuța ridicată în curtea casei natale, de la mormintul părinților din Ipoțesti, pe care l-a cîntat și care este rădăcina aceluia sat. Pămîntul pe care a pășit, pădurile și ochiurile de apă pe care le-a privit — totul capătă, prin el, valoare și semnificație patriotică. Patriotismul lui Eminescu, astfel, nu poate fi redus la o singură expresie. El se cuprinde în toate creațiile sale, de la primele versuri, între care strălucete Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie, la nemuritoarele poeme Luceafărul ori Oda în metru antic și pînă la ultimele sale ingînări pe pămîntul nostru. Pînă și versurile: „Iar cel ce cu pietre mă va izbi în față / Indură-te, Părinte, și dă-i pe veci viață” din Rugăciunea unui dac, pe care le-am mai amintit în discuția de față, exprimă aceeași aderență la patriotism a creației eminesciene, la paternul etern legat de ființa strămoșilor.

— Dați-mi voie, stimate Ioan Alexandru, acum, în finalul interviului, să vă reamintesc prima strofă a poeziei dv., intitulată Putna lui Eminescu, poem cuprins în penultimul volum de versuri pe care l-ați tipărit în 1985, Imnele Putnei: „Trebuie să pornești foarte de departe / Să fi trecut prin plîsul tuturor / Prin jertfa rînilor fără de moarte / Să vii trimis la Putna de-un popor...”. Ce semnificație atribuieți serbării de la Putna în viața lui Eminescu?

— La Putna, Eminescu a întilnit sacralitatea propriului său popor. Și întilnirea aceasta, cu sacralitatea propriului tău neam, constituie, în opinia mea, cel mai mare eveniment în viața unui om, cu atît mai mult în viața unui poet. Aici Eminescu a întilnit țara de țărani în costume ancestrale, a Moldovei lui Ștefan cel Mare. A întilnit vatra aceasta unică de spiritualitate, aflată la confluența a trei mari provincii românești.

Am văzut și eu bătrînii cu plete din părțile Putnei, încă semănînd aiudoma cu Ștefan cel Mare. Am văzut și eu aceste porțuri albe, aceste il, aceste cîrîntre, am văzut evlavlia lor și nu știam dacă sînt în cer sau pe pămînt.

La Putna, Eminescu s-a întilnit cu evlavlia poporului român. Și și-a dat seama că trebuie să adere, cu toată ființa sa, la credința și la năzuințele neamului său și că se cuvine să-și inchine toată viața și cîntea pe care le are, pînă la jertfa de sine, poporului care l-a născut și l-a dăruit cu harul poetic cel mai ales. Poate că nu greșesc afirmînd că adevăratul drum către sine, inconfundabilul drum către sine și către Patria sa, al lui Eminescu, în cultura noastră națională și în cultura mare a lumii, abia acum începe, după 1871, anul marelui serbări de la Putna.

NICOLAE ȚONE

Ilustrație de Aurel Bordenache la poezia „Oda” de Mihai Eminescu

săi: „Ș-aceluia Părinte, să-l dai coroană scumpă, / Ce-o să amuțe cîinii, ca inima-mi s-o rumpă, / Iar celui ce cu pietre mă va izbi în față, / Indură-te, stăpîne, și dă-i pe veci viață!”. Această iubire, așadar, față de tot ceea ce există, poetul vrea s-o deștepte și în sufletul femeii sale iubite. „Căci este umbra blindă a iubirii cei de veci / Ce trece cu întreaga-i putere pe cînd treci”, scrie Eminescu în poemul tirziu Apai să dai lumină. Deci iubirea față de oameni este „umbra blindă a iubirii cei de veci”, a iubirii veșnice, „ce trece cu întreaga-i putere, pe cînd treci”. Așadar, iubirea, acea iubire „ce rotește sorii și stele” („L'amor che muove il sole e l'altre stelle”), pe care o întilnim și în finalul Divinei Comedii, îl înscrie pe Eminescu în aceeași dimensiune paradisiacă la care a lucrat, cu strălucire, un Dante.

— Într-o intervenție de acum cîțiva ani, a dv., în cadrul unei întilniri cu cititorii, vorbind despre „puterea iubirii” la Eminescu, identificați trei forme de manifestare ale acesteia...

— Într-adevăr, Eminescu este un desăvîrșit poet al iubirii, dar al iubirii care se manifestă în cele trei forme supreme ale sale: iubirea în familie, iubirea față de patrie și moșie, iubirea față de Absolut. Sînt trei trepte ale iubirii pe care le-a slujit. Cîntînd castitatea familiei, cîntînd femeia iubită, încercînd s-o aprindă de focul, de farmecul sfînt, Eminescu are, apoi, o iubire mistuitoare

că sorii și stele”, — cum spune Dante — și face din el unul din marii poeți ai umanității din toate timpurile.

— „Cel mai greu este să scrii poezia patriotică pentru că ea este marea poezie din toate timpurile” — spuneți într-o însemnare a dv. „Patria și Poezia”. Și continuați: „Poezia fiind cunoaștere prin sentiment, implică din capul locului lumea în care trăiești, natura și oamenii, patria și pămîntul, viața și moartea, graiul și obiceiurile statonice în timp pe un anumit topos al planetei (...). Poezia este expresia fericirii omului în comunitatea celorlalți. Poezia patriotică tocmai acest dat fundamental îl presupune: viețuirea laolaltă, în comunitate cu ceilalți. Poetul patriot trebuie să viețuiască în sinul acestei comunități, să fie mădușă în acest organism străvechi care este un neam și apoi un popor”. Cum trebuie să se raporteze un poet, un scriitor, la trecut, la istoria patriei și a strămoșilor săi?

— În poezi se întimplă fenomenul acesta miraculos de a prinde în inima lor prețuire fără seamăn față de faptele istorice ale înaintașilor. Este aceasta, pentru ei, o datorie supremă, pentru că știți ce spun spiritualitățile vechi? „Urmașii dacă nu-și pomenește părinții, îi lasă în somnul negru al uitării”. Copiii care nu-și pomenește părinții, nu-i ajută să se transfigureze pămîntul, să iasă ei, să devină mai buni prin toate faptele lor simple pe

FILM

Vară cu comedii

In fiecare zi mi-e dor de tine este titlul unei melodii devenite slogan în filmul cu același nume, realizat de Gheorghe Vitanidis pe un scenariu de Octavian Sava) după mulți ani de la debutul său regizoral cu comedia **Băieții noștri**. Actori distribuiți cu ani și ani în urmă intră și acum în cadru, și nu doar ca să-și demonstreze numaidecît forma comică. Explicabil deci, de ce multă lume merge să vadă acest nou film românesc cu tineri — de ieri și de azi — care cîntă. Cu tineri actori, în primul rînd, motiv pentru care am să și încep cronica de față cu ei. Descoperirea filmului, și a cinematografiei noastre este interpretarea unui personaj care se cheamă Stela. „Stela” este Emilia Popescu. Am văzut-o în câteva filme studentești, o ecranizare după D. R. Popescu, jucînd dramă, și într-un „videoclip” de Horea Lapteș unde nimeni nu i-ar fi putut reproșa ceva: în mișcare, în rostire, în cîntec. Erau destule semne că va cuceri publicul, cum se întîmplă pînă la urmă și cu personajul jucat în filmul profesorului Gheorghe Vitanidis. Emilia Popescu are de pe acum stil, personalitate. Are farmec, intuiție și inteligență „cinematografică”, iar filmul trebuie văzut nu doar pentru Stela Popescu (aplombul inepuizabil de zile mari, costumație schimbată de la cadru la cadru); nu doar pentru Iurie Darie (junele-prim de altădată devenit păstor de talente, făcîndu-ne să credem că timpul a stat cît de cît pe loc); nu doar pentru Jean Constantin, un actor atît de îndrăgit de criticul col mai sever — publicul. Coca Andronescu, Marin Moraru, Florin Piersic și Alexandru Arșinel se adaugă suitei de actori cu priză la public, aduși de regizor într-o distribuție căreia i se cere arta de a fi pe placul iubitorilor de comedii muzicale și, precum în film, împotriva celor ce îndrăgesc, aparent cu pedanterie, numai muzica simfonică.

Dar să continuăm prezentarea actorilor tineri. După ce a debutat în **Declarația de dragoste**, contribuind la lansarea unui nou gen de filme în cinematografia noastră, „genul filmelor cu liceeni”, Teodora Mares a dat câteva mostre de talent dramatic în **Încrederea** și apoi în **Moromeții**, ca acum să treacă în prim-planul unei liste de mari actori cărora le servește de cap de afiș. Cu ea în cadru, filmul își motivează coincidențele uneori naive, qui-pro-quo-urile ici-colo desuete, imaginate de un scenarist cu bună cunoaștere compozițională, dar și cu o sensibilitate de modă veche, acceptată pînă la urmă. Viorel Popescu e Radu, băiat timid dar talentat, băiat timorat de neșansă, însă izbutind să-și adune puterile și să lupte chiar și împotriva situațiilor nefavorabile. Amestec de registre comice, dar mină sigură la regizorul care are tactul de a nu cere actorilor altceva decît (și îi am în vedere pe interpreții binecunoscuți publicului) ceea ce ei știu foarte bine să facă. Sint actori pentru care orice personaj poartă marca interpretului, ca o etichetă de marcă. „Marca” Arșinel, dar și „marca” Piersic. „Portaltoul” Stela Popescu dar și „cabernetul de murfatlar” Jean Constantin. Acestor rețete sigure, regizorul le oferă colaborări la fel de sigure, cu firmă omologată: Gabriela Nicolaescu (costumele), Adina Petrescu (montajul), Nicolae Girardi (imaginea, în colaborare cu Sorin Chivulescu).

Un film ca o vară capricioasă.

IOAN LAZAR

MUZICĂ

Gala tinerilor dirijori

Bușteni —, de ani și ani gazdă a Galei tinerilor dirijori, manifestare aflată acum la cea de a X-a ediție — apare, pe agenda vieții muzicale a țării, ca un punct aparte, identificîndu-se metaforic cu un creuzet în retortele căruia se decantează speranțe și promisiuni, entuziasm și muncă asiduă, talent și dăruire, știință și artă; sint coordonate ce jalonează galeria tinerelor profiluri care aspiră la pupitrul dirijoral, confruntîndu-se cu exigențele deosebite ale baghetei. Organizată de Comitetul Județean Prahova pentru Cultură și Educație Socialistă, Consiliul pentru Educație Politică și Cultură Socialistă al orașului Bușteni, Comitetul Județean Prahova al U.T.C., Colegiul criticilor muzicali din cadrul A.T.M., Radioteleviziunea Română și Orchestra simfonică a Filarmonicii din Ploiești, manifestarea a prilejuit și acum — ca și la precedentele sale ediții — verificarea atributelor artistice ale tinerilor ce-și caută propriile dimensiuni interpretative în universul sonorității orchestrale, trecînd prin dublul examen al aprofundării partiturii și al „concretizării” ei muzicale.

Continuînd o frumoasă și benefică inițiativă lansată anul trecut, și această gală a înscris pe afiș, alături de numele celor șapte tineri participanți, și pe cel al unui dirijor invitat: **Ion Baciu**; oferînd în compania orchestrei ploieștene o veritabilă lecție de sobrietate și concizie gestică materializate într-o maximă eficiență expresivă, Ion Baciu a adresat astfel tinerilor discipoli ai baghetei, indemnul la limpezimea gândirii simfonice, la căldura și muzicalitatea tablourilor sonore conturate în versiunea sa asupra **Variațiunilor și fugii pe o temă de Mozart** de Max Reger punînd accent pe pregnanța și relieful arcurilor simfonice și estompînd spectaculozitatea vizuală în favoarea celei auditive.

Dintre cele șapte schițe de portret creionate (în marea lor majoritate) în ipostaza prim-planului dirijoral în cadrul dramaturgiei creațiilor de factură simfonică, dar și în cea a colaborării atente (dar și atît de problematice) care caracterizează acompaniamentul orchestral al opusurilor concertante (în programul galei fiind prezenți cîțiva tineri instrumentiști din diferite centre ale țării ce înțeleg să-și innobileze talentul prin profesionalism și autenticitate stilistică, prin eleganță și sensibilitate a rostirii: contrabasistul Dorin Marc, violoncelistul Carol Huros, oboistul Octavian Cristea, clarinetistul Ovidiu Căpescu) s-au detașat și în acest an datele personalității dirijorale a lui Cristian George Neagu: echilibrul și rigoare a tălmăcirii, forța a comunicării expresive generate de cunoașterea adîncă a partiturii interpretate, dar și din trăirea vibrației acesteia.

Poate că era mai binevenită o altă opțiune pentru foarte tînărul student ieșean Radu Postăvaru (singurul debutant al galei din acest an) sau, în cazul lui George Balint, altceva decît dramatismul intens din **Romeo și Julieta** de Ceikovski sau desfășurările de vaste proporții, cu trimiteri pline de sugestivitate ale **Suitei „Mihai Viteazul”** de Tiberiu Olah; problematică este și susținerea tensiunii interioare, a elanurilor și căderilor parcă zăgrăvite în poemul „**Prometeu**” de Franz Liszt — pagină aleasă de Leonard Dumitriu... Mai bine corelate cu datele unor „temperamente” mai reținute au apărut — în general — programele susținute de Doru Jijian (cam tern în **Oberon** de Weber, dar ceva mai viros în **Coriolan** de Beethoven) și, mai ales, Nicolae Simion (cu o austeritate ce a „înveșmintat” în tonuri corespunzătoare uvertura la **Ifigenia în Aulida** de Gluck).

Deci, din nou la Bușteni, tineri aspiranți la bagheta dirijorală, între speranțe și promisiuni, așa cum s-au întrevăzut portretele lor actuale, conturate în compania orchestrei ploieștene, dotată și la această ediție cu răbdarea și mobilitatea necesare veritabilului „tur de forță” întreprins...

ANCA IOANA ANDRIESCU

PLASTICĂ

Simpatia toponimică

Tentația oamenilor iluștri de a-și asocia numelui și **locul de baștină** e cunoscută încă din antichitate, multe nume de filosofi, poeți și plasticieni celebri își evocă nația căreia aparțin sau orașul de naștere sau consacrare (exemplificînd prin: **Grecul, Venețianul, Florentinul**, etc.) ceea ce nu poate însemna decît o încărcătură afectivă majoră, un patriotism local nedisimulat, ba chiar emfatic și o conștiință valorică depusă întru cinstirea unei toponimii familiare. Eîrește că, dînd curs unei asemenea simpatii toponimice a originii sale, pictorul Virgil Neagu-Buzău, născut la 18 februarie 1937 în comuna Cernătești, județul Buzău, vizează un „regionalism” structural și de esență estetică, atașîndu-se unui filon de înaltă tradiție artistică, tipic românească, bizuindu-se pe naturismul profund al antemergătorului I. Andreescu și pe lirismul frust, voiculescian. I se poate reproșa, printr-un exces de simpatie, faptul că supranumele său e „tautologizat” tematic în opera propriu-zisă: peisagiul și tipologii portretistice din Buzău! Trebuie să recunoaștem, însă, așa cum au făcut-o înaintea noastră și alți critici mai avizați, precum Petru Comarnescu, Ion Frunzetti, Radu Ionescu sau Mihai Drîșcu, această ostentație aparentă și monocordă nu este în același timp și monocromă. O bogată paletă se revărsă în tablourile sale și filtrele albastre și roșii sint imbinat cu o intimă pricepere întru atmosfera unui lirism vespéral, dus spre evlavie, iar verdele statuar din simbolicii arbori ne reconstruie o atmosferă familiară, autohtonă. Ultima expoziție a lui Virgil Neagu-Buzău, deschisă la Galeria „Orizont”, cea de a patra personală, justifică întru totul noblețea parafei.

Marea grădină

Constat cu declarată bucurie că Salonul „Atelier 35” de la Galeria „Orizont” căruia i-am acordat, de la bun început, o nesățioasă atenție, nu se dezmente de fel în strădania sa de a reconstitui cutia Pandorei. Consider ca pe un nou „dar” recuperat prin tinerescul elan al plasticienei Violeta Bulgac, actuala sa expoziție personală, pare-se prima, de gravură și desen. S-ar putea spune că relația: **natură-sistem de semnalizare-limbaj estetic** e decodificată în pliurile ei cele mai intime; asistăm la scrierea paralelă și etajată a unor cifrici de simbolistică biologică, ADN-istă, prin multiplicări ale unor unități-model și împachetări succesive, într-o organicitate robustă, care-și așteaptă semnificația scontată sau administrarea computerizabilă într-o arhitectură dorită. Asistăm, astfel, la editarea unor pagini carte-unicat, de funcționalitate multiplă, sau la popularea unui stadion frenetic cu o grafie colorată și vie, prototip al entuziasmului „multimilor” matematice! Spiritul ludic, în contact cu frenația creatoare se repliază în forme cifrate, recognoscibile, dar mereu refuzate spre a rămîne în planul speculației pure, al fluentei și ipostazierii infinite a limbajului. „Marea Grădină” a **Violetei Bulgac** sugerează **ideea de floare și ideea de carte** cu ochiul scrutător al lui Mallarmé!

TUDOR GEORGE

Imagine și metaforă

O serie de imagini au fost vernisate de curînd în cadrul Muzeului Județean Vilcea. Sint imagini care surprînd secunda și care pun rouă pe sufletul oamenilor. O întoarcere la chipul uman cu infinitele sale nuanțe, o întoarcere la regnul vegetal, la gesturi în care găsim esența feminității, umplînd imaginea cu armonioasa lor unduire.

Primul Salon Bienal de Artă Fotografică Alutus 88 Rîmnicu Vilcea, care s-a bucurat de un mare succes, își propune, prin imaginile sale să confirme curîntul întregului univers. Acești artiști minunați au vrut să exprime din tainele și grandoarea unei lumi populată de oameni, de copaci, de invingători, de zimbete, de arhitectură, de fantezie. Ei nu au avut la dispoziție cuvintele, ci imaginea. Frumusețea și adevărul ei. Al instantaneului. Al esului. O

expoziție de artă fotografică nu este altceva decît un tînut în care pot fi recunoscute solemne ceasuri de vară, o cumpănă boltită deasupra lumii, cerul aplecat peste un munte. Retina lor — îi vom numi pe cîțiva dintre ei: **Laurențiu Mărgineanu, Trestian Găvănescu, Ioan Ciobotaru, Florin Popa** — va continua să fie mistuită de dorul unei imagini în stare să te imbogățească și să-ți populeze universul. Oamenii aceștia, care le-au surprins în mișcare, și care s-au grăbit să dea emoției lor un nume, au acumulat un sipet valoros. Efortul lor de abia acum începe. Îi vom aștepta să-și exprime frumusețea și să ne facă cunoscut, cu ajutorul aparatului de fotografiat, un șir de metafore. De o simplitate a inimii deosebită, ei ne povestesc lumca prin imagine așa cum alții o povestesc prin cuvînt. (A. Șandru).

PROZA LUI SORIN TITEL

Intoarcerea melancoliei

Așa cum au remarcat deja Livius Ciocârlie și Eugen Simion (în postfața și în, respectiv, cea dintâi cronică la romanul postum al lui Sorin Titel), două sînt temele care se intersectează în structura de adîncime a **Melancoliei**. Dacă marea revelație a cărții o constituie reabilitarea figurii tatălui (în acest punct, autorul asociindu-se lui Marin Preda, fără a vedea în aceasta un raport de filiație directă), reintrodus în text ca zeu tutelar al familiei, ceea ce, pe de altă parte, constituie o surpriză (Sorin Titel este creatorul unui șir impresionant de personaje feminine, dintre care în prim-plan iese, întotdeauna, **mama**), nu este mai puțin adevărat că o la fel de bine realizată obsesie narativă o reprezintă exploatarea motivului creației, avînd ca prototip romanesc figura Profesorului. De fapt, am putea vedea în jocul contrapunctic al acestor figuri o reușită înseamnă a temeii cu variațiuni, în care cei doi termeni se află într-un raport reciproc de variație liberă, din punct de vedere paradigmatic personaje fiind complementare. Cadrul ideatic al romanului este realizat din întrepătrunderea acestor două **complexe** ale lui Matei, dar care nu mai sînt, ca la Freud, de tip castrator, avînd rol de a înăbuși personalitatea celui care se află sub incidența lor, ci, dimpotrivă, se manifestă protector, compunînd un spațiu securizant.

Dacă „melancolia după Matei” (proiectul de titlu al romanului!) este, totuși, una a tatălui (ca regăsindu-se și la Vladimir V. Steferiuc Ion), „melancolia după Titel” este, în opinia mea, cea a Profesorului. Din mixarea melancoliei personajului (personajelor) cu melancolia autorului se naște **melancolia cărții**, principiul ei ordonator, melancolia pur și simplu.

Melancolia Profesorului (prefer scrierea cu majusculă pentru a marca încă o dată caracterul simbolic, exponențial al personajului) este o melancolie livrescă, ea izvorînd dintr-un dublu reflex de apăsare pasivă. Pe de o parte, în fața agresiunii biologice (personajul intrat în timpul crepuscular este un zeu în amurg), pe de alta, în fața uritului, monotoniei rutiniere și a opacității celorlalți. Profesorul își conservă melancolia fondul sufletesc primordial, prin melancolie retrăgîndu-se din fața virstei (creatorul este fără de virstă sau are o singură virstă, cea a Operei) și izolîndu-se de mediu, prin practicarea unui exil interior în paginile cărților.

Un alt melancolic din carte este bătrînul literat. Pentru el melancolia înseamnă o activizare a spleenului, o posibilă — deși tardivă — resurrecție a unui spirit amorțit, dar încă lucid în măsura în care opune un haiku poemelor despre „mulgătoarele frunze”. Eșecul său e determinat însă de cabotanismul greu de înfrînat care îl împinge mereu de la spate pe o scenă invizibilă în fața unui auditoriu ușor dezorientat, precum încă novicele Matei („lunga dizertație despre madonele lui Perugino, despre aerul melancolic al acestora. Vorbea frumos, ar fi fost un profesor care ar fi făcut săli pline.../ iar eu, singurul său auditor, emoționat și avid să aflu cît mai multe lucruri, îl ascultam cu gura căscată!”, p. 123). Nevoia de spectacol, opusă mizeriei cotidiane, îl face să privească realitatea printr-un filtru colorat dar artificial, ușor ianar. Contemplarea pasivă a Profesorului ascunde adevărata înțelepciune a eruditului, o întreagă filosofie a vieții. A nu se înțelege de aici că „exercițiile de apăsare pasivă” (am împrumutat expresia de la un prieten poet) ale Profesorului pot fi confundate cu semnarea. Ele sînt, de fapt, resemantizarea unei tristeți și în discreția cu care este utilizat procedeul stă unul din meritele căr-

ții lui Sorin Titel. A scrie despre anii '50, în condițiile în care se pornește și de la o experiență personală atroce, fără a face paradă de tam-tamul schemelor obsedantiste, preferînd o autentică — și melancolică! — poezie de notație a etapelor aproape insesizabile ale metamorfozei unui tînar obișnuit, mutînd interesul narației din cabinetele înalților (sau mai puțin înalților) personaje într-o lume aparent banală, înseamnă, dacă vrei, și un triumf al romanului politic contemporan. Și asta, tocmai atunci cînd părea că și-a epuizat stocul său de teme majore! Adică, în termeni mai fideli romanului, **intoarcerea melancoliei** în pagină, de unde fusese izgonită de retorica bombastică a unui patetism de mina a doua.

DAN-SILVIU BOERESCU

Un reușit „dosar existențial”

Ultima carte a lui Sorin Titel (**Melancolie**) — ultima dintre toate, așa cum știm și sintem nevoiți să acceptăm de trei ani încoace — este un roman rămas neterminat din același motiv care l-a făcut să fie cel ce încheie, prematur, opera acestui prozator contemporan dintre cei mai importanți. Un scriitor, cum se știe, apreciat nu numai în spațiul cultural al țării noastre, intrupat, totodată, într-un om de o rară calitate umană... Un fragment din manuscris, înglobînd ultimele capitole, a fost publicat în numărul omagial al „Caietelor critice” apărut la începutul lui 1986, la un an de la moartea autorului. Interesul aparte, inevitabil, cu care este citit el, este dublat de o anumită caracteristică — ori mai multe — diferențiatore: o schimbare incitantă s-a produs în paginile scrise cu relativ puțin timp înaintea morții, marcînd o modificare a **viziunii** — să-i spunem așa — scriitorului în raport cu întreaga sa operă de pînă atunci.

Livius Ciocârlie precizează: „Avem deci de a face pentru intîia dată la Sorin Titel cu o carte a tatălui, iar faptul se explică prin tema fundamentală a romanului, aceea a **vocației creatoare**” (s.n.). Vocația în chestiune, însă, se găsește într-o confruntare continuă, surdă, ajungînd deseori la impacte violente, cu atmosfera spirituală a vremurilor în care este amplasată acțiunea („obsedantul deceniu”, astfel numit), cu un context istoric, asădar, însă în egală măsură, de la caz la caz, și cu alte „rezistențe”; aceea a decrepitudinii (cum se întîmplă cu misteriosul și straniu poet bătrîn — recunoscut de Eugen Simion a fi poetul A. Th. Stamaliad — cu care se împrietenește Matei, student fiind încă, ori a maladiilor mentale, cum este cazul unui tînar prieten al lui Matei, Papi, interpret genial — pare-se — al lui Polonius și nu numai, blocat în împlinirea destinului său de ceea ce pare să fie un „efect secundar” ori chiar, după anumite păreri, o condiție esențială a geniului. O impresie aparte face figura Profesorului (identificat a-l reprezenta pe Tudor Vianu), inzestrat, cu o discretă conștiință a tragicului”, după cum, în cu totul altă categorie (a invinsilor, să le spunem așa, deși denumirea nu acoperă cu totul „statutul” lor) impresionează figura decanului Facultății, personalitate cu potențe creatoare și el, însă mai mult sau mai puțin strivit (ori istovit, mai bine) de împrejurări, „un cinic îndurerat”, cum bine s-a spus, neacceptînd cu totul oprimarea, dar nici opunîndu-se (măcar în forul său interior) cu adevărat ei. Matei, între toți aceștia, este o victimă de un tip mai puțin obișnuit: ciudata „somnolență” (efect poate al unei anumite „desprinderi de lume”, de „contingenți”, urmare, la rîndul ei, a vocației creatoare de care vorbeam) de care „suferă”, asociată însă cu un puternic **spirit justițiar**, îl aduce în situația

de-a suporta „ricoșeurile” pedepsei administrate unui coleg și bun prieten al său de către conducerea Facultății. Evenimentul este relatat din unghiuri temporale diferite: structura cărții nu este lineară, „între timpul narațiunii și timpul acțiunii este o mare distanță”: începutul romanului îl găsește pe Matei (a cărui tinerețe studentescă a fost aceea a lui Sorin Titel, cu mici deosebiri) student în anul IV la Universitatea din Cluj, și beneficiar al unui confort psihic regăsit; regăsit, deoarece retrospectiv (prin intermediul memorării ori prin „coborîrea directă” în timp, în menirea flashback-ului) aduc la cunoștință calvarul pe care a fost nevoit să-l străbată tînarul de 21 de ani, pînă la a ajunge, de nevoie, învățător în regiunea Ilărșova, de unde „evadează” în foarte scurtă vreme, scena reintîlnirii cu un prieten medic căruia urmează să-i povestească „toată tărășenia pe larg” încheiînd romanul neterminat... Cîteva pagini de **jurnal** (8 — 10 — 25 decembrie 1951) readuc, și ele, un fragment din perioada studenției dinaintea exmatriculării, împreună cu rememorării (în care narațiunea rămîne, ca și în cazul jurnalului, autodiegetică, în contrast cu restul romanului) ale lunilor cuprinse între sfîrșitul liceului și intrarea la facultate, evocînd totodată momente petrecute cu părinții săi (capitolele 3—6 din partea a II-a).

Romanul nu este, așa cum s-ar fi putut crede — și cum au crezut, inițial, unii dintre cei ce luaseră cunoștință de proiectata lui scriere — un roman pur și simplu „politic”, separîndu-se de cele ce tratează perioada la care se referă și el; evitînd senzaționalul ori accentuatele îngroșate, Sorin Titel după observația criticii, și după cum lasă a se-șelege și titlul, a ținut să infățișeze, pornind de la un moment biografic propriu (în realitate, cu mult mai întins decît cel descris aici), „criza de ordin existențial” prin care trece un tînar pasionat de literatură și de muzică într-un moment politic acut. Preocupările de acest ordin nu evită ci, dimpotrivă, analizează cu multă finețe și pătrundere, deși pe un spațiu nu prea întins, viața sentimentală a protagoniștilor aflați, ca și Matei, — și prietenii ai acestuia totodată — la o vîrstă foarte tînră. Diversitatea vastă a problemelor (domeniilor) „atacate” de prozator este completată de aceea a cuplurilor ce au ajuns, deja, la o îndelungată convicțiune, ori cel puțin, la una „medic” (cum sînt părinții lui Matei), ca și de aceea a mediului universitar, cu specificul său dual de spiritualitate și de arivism, ori de acela, schițat abia, al mediului intelectual aparținînd provinciei rurale. Este, de asemenea, o carte a **prieteniilor**, capabilă, cum arătam, de mari, chiar foarte mari sacrificii, ori, așa cum dovedește Matei (dar și ceilalți prieteni) față de chinuții Pepl, de o mare comprehensivitate și delicatețe, trăsături, care cum bine știi destui, nu i-au lipsit deloc prozatorului... Fără a-i conferi, totuși, caracterul de „roman total”, multitudine de aspecte ținînd de condiția existențială umană, completîndu-se subtil și discret între ele, creează imaginea incitantă a unui „conglomerat” de elemente bine sudate, cu o viziune unitară, erijîndu-se într-un veritabil „dosar existențial” dintre cele mai reușite.

NICOLAE BALTA

Omeneasca dragoste

Romanul lui Sorin Titel, „Femeie, iată fiul tău” a provocat iritarea criticii printr-o polemică inabil și ostentativ formulată. S-a reținut din aceasta intenția de a minimaliza valorile spiritului, preocuparea filosofului pentru soarta întregii umanități, cărora le este opusă viața mărunță, în fapt viețuirea „beatificată”. Polemica are în primul rînd defectul de a

strica echilibrul artistic al cărții, prin explicare emfatică. Privind-o din alt unghi însă și exploatarea reușită artistică, îi putem descoperi unele îndreptățiri și nuanțe. Perspectiva adoptată se bazează pe una din opozițiile fundamentale prezente în text: aceea dintre bucuria și neputința de a trăi.

În cartea lui Sorin Titel, personajele care își trăiesc viața cu incintare (mamele mai ales, dar și soții și fiii mai norocoși) nu sînt ocolite de suferință, dimpotrivă. Dar memoria plăcerii, retrăirea ei intensă și repetată se însinuează irepresibil chiar și în durere. Aceste personaje au în intimitatea ființei lor certitudinea că lumea e armonioasă, iar viața are un rost. Care e acela? Bucuria de a trăi, pur și simplu, deschiderea către lume. Acceptarea vieții nu are rațiuni demonstrabile, după cum nu le are nici respingerea ei. Spaima de existență a celor doi Marcu are un halo inexplicabil de blestem genetic. S-ar putea redeschide problema electiei și a damnării pe acest teren!

În această confruntare epicizată dintre „a trăi” și „a nu trăi” prozatorul vine cu argumentele persuasiunii artistice, ale seducției estetice consacrate. Ele (în principal de trei priviri asupra lumii: asupra lucrurilor, oamenilor și morții.

Este semnificativ faptul că unicul moment de plenitudine vitală pe care îl cunoaște Marcu Crăciunescu, moment luminat de revelația „armoniei și perfecțiunii lumii” e adormirea lui într-un cîmp cu flori, după o baie în riu. Marcu e îmbătat de sunete, culori, atingeri și mișcări.

Unul din cele mai frumoase monologuri ale mamei (adresat pruncului pe vreo zece pagini) e de fapt o călăuzire iubitoare a fiului prin bogăția de senzații a lumii: prin ropotul ploii și arșița verii, prin dulceața perelor și a prunelor tîrzii, prin foșnetul vîntului, prin mirosul întăritor al pămîntului zădărit de ploaie și umezeala răcoasă a apei. Tot cu acest prilej în fiul contact cu două ființe misterioase: vaca și cocostirul. Toate acestea mama i le apropie povestind, dîndu-le un sens familiar.

Mai dificil de caracterizat este privirea autorului asupra oamenilor. Personajele romanului nu sînt complexe și nici veridice la limita unui trompe l'oeil. Totuși impresia ultimă e de bogăție și varietate umană. Putem împărți umanitatea acestor cărți în două categorii: o umanitate de prim-plan și alta de fundal. Prima ne oferă personaje de o linearitate arhiclasică (mamele de o abnegație totală și fiii lor de o singurătate adamică, frații haini) a două personaje de un schematic ludic-livresc (fercheșul ofițer Ivo Filipovac și romanticele sale iubiri). Primele prilejuiesc notele de gravitate și patetism nobil ale cărții. Cele din urmă farmecă la început prin convenționalitatea șarjată, dar sfîrșesc prin a sîcîi cînd devin simple pretexte de jonglerie incantată a autorului.

Care e, însă, nota unificatoare a viziunii? Farmecul indulgenței, toleranța universală. E o privire „afectuoasă și tandră”, care amortează șocurile istoriei și descurajează verva caustică (chiar și acolo unde ea ar ispiți irezistibil alte condeie). De pretutindeni răsare cite un eden rural, domestic sau cultural-provincial. Cu toate acestea autorul nu cade în facilitate și idilism. Indulgența lui e în cunoștință de cauză, nu falsifică ci asimilează. Bucuria în fața vieții nu e inocentă, ci înțeleaptă. Ea se imbină cu tristețea ca „părere de rău, intrată de-a-cum în ordinea firii, în alcătuirea și în fibra secretă a lumii, o lume făcută și din cele bune și din cele rele, deopotrivă”.

Într-un asemenea univers disperarea și moartea nu pot ocupa un loc de invidiat. Există în roman o obsesie a morții care, cînd e explicită, sună strident și neconvențional. Imaginea morții capătă pregnanță artistică doar cînd apare în vis („apolinizată” am spune, cînd plutește sub formă de sugestie și așteptare). Mult mai dramatică e îmbătrînirea, văzută ca o golire interioară, ca pierdere a facultății de a te bucura. Disperarea e fără sens într-o lume în care nu există vină, iar asta o știe și un copil (p. 417), dar în care există, în schimb, o armonie de necîntît. E, desigur, o bine conturată imanență domestică. Marcu cel mic pătrunde ilicit în altar unde se așteaptă la icoane și podobe fastuoase e surprins să descopere semnele mizeriei și decrepitudinii. Pe calendarul bisericesc desenează o casă cu horn, dulău, gard orăntîni. Celălalt Marcu smerge nuci tot în biserică; diavolii și păcătoșii de ne pereci nu îl sperie; e nevoie ca frații lui să se apuce de croncănit și mișiorlănt pentru ca nefericitul să lesine de spaimă.

Singura lege de coerență a acestei lumi pare să fie o foarte omenească dragoste.

În primul rînd aceea maternă, cea mai devotată și mai statornică. Enigma dragostei o face să pălească pe cea a morții „Femeie, iată fiul tău” e un exemplu ciudat de exaltare a mundanului, cu ecouri biblice mai mult decorative decît structurante. E un elogiu al vieții de pe pozițiile inspirate ale iubirii omenești și statornice, ale rafinementului senzorial, ale compasiunii și toleranței.

LAURA BIȘOC

Evocări

Al. Graur — lingvistul și profesorul

Nu l-am cunoscut personal pe Al. Graur. Dar știu de multă vreme că exista în cultura română, pentru că am învățat, ca elev și student (și chiar mai tîrziu!) din cărțile pe care le scrisese, pentru că îi urmăream, consecvent în dorința de a afla mereu lucruri noi din majestuoasă existență a limbii române, rubrica din România literară și intervențiile în cadrul emisiunilor radiofonice. Nu l-am cunoscut, deci, pe omul Al. Graur, dar aveam, săptămînal aproape, proaspete vești despre lingvistul, profesorul, publicistul, îndrumătorul în cultură Al. Graur.

Știu, spre exemplu, că a trăit 88 de ani și cred cu tărie că a trăit, în mod declarat și dovedit, pentru „creșterea limbii românești”. L-a pasionat lingvistica și a făcut strălucite studii de specialitate la București și la Paris. În capitala Franței, i-a avut ca profesori pe cîțiva lingviști de excepție ai epocii de început de secol: A. Meillet, J. Vendryes, A. Ernout, J. Bloch, M. Roques (în revista căruia, România, publica de tînar diverse articole), J. Gillieron. Mai tîrziu a fost el însuși un lingvist de excepție. Știu că împlinirea complexă a vocației sale a avut loc după 1945, în țară. Din-

tre lucrările pe care și-a pus semnătura, scrie cu o accentuată notă personală în concepția științifică și stil, imi vin acum în minte. Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române, Studii de lingvistică generală, Tendințele actuale ale limbii române, Etimologii românești și Alte etimologii românești, „Capcanele” limbii române, Limba literară, Dictionarul limbii române. Acestea și încă multe altele i-au adus consacarea profesională. Știu că opera lui trebuie înțeleasă bogat — atît în sensul cărților publicate, cit și în acela al activității entuziaste și multiple de in-

drumător, de dascăl. A fost un magistrul de substanțială viziune în domeniul ales spre cercetare, dar și o personalitate a culturii publice. A lucrat mereu animat, la catedră sau în viața socială, de pasiunea transmițerii de nobile cunoștințe. Pot spune că specialiștilor în lingvistică pe care i-a format li se adaugă, în postura de învățăței, mii de cititori obișnuiți. În toamna trecută, Al. Graur a acordat un amplu interviu Suplimentului literar-artistic al Școlii tineretului, ca pe un semn al dorinței de comunicare cu cei tineri. (G. RUSU).

O scrisoare a lui Mircea Eliade către poetul vilcean Dinu Pătulea

Tezaurul documentar al Vilcei s-a îmbogățit recent cu o achiziție deosebit de valoroasă: o scrisoare de la Mircea Eliade, savantul român de notorietate mondială. Documentul a fost donat Arhivelor Statului din Rîmnicu Vilcea de către Dinu Pătulea, poet originar din Capitală și care își desfășoară activitatea de profesor în comuna Boisoara din județul nostru.

Antetul epistolei se referă la **History of religions**, prestigioasă revistă internațională din Chicago, al cărei principal editor a fost Mircea Eliade pe timpul când funcționa ca profesor la catedra de istoria religiilor, a Universității din Chicago, proprietatea revistei).

Textul autograf al scrisorii datează din 11 octombrie 1972 și atrage atenția prin tonul prietenesc, aproape familiar, folosit de autor. De asemenea, impresionează, de la primele rânduri, simplitatea și rara modestie a savantului.

Deși, ca scriitor, se remarcă nu numai în țară, cărțile sale cunoscând de timpuriu ediții franceze și engleze, prozatorul Mircea Eliade se arată interesat de „observațiile” poe-

tul vilcean „în legătură cu prozele din **La Tigănești**” (subl. lui M.E.). Este demnă de luat în seamă, de către critica literară, mărturisirea scriitorului în legătură cu cartea **Noaptea de Sânziene**, pe care o consideră „opera mea cea mai semnificativă și cea mai importantă”. În legătură, desigur, cu succesul acestei cărți, autorul observă că ea „nu prea ajunge la destinație, chiar expediată cu poșta aeriană”.

Pentru istoricul literar în general și în special pentru exegetul operei lui Mircea Eliade, sub multiplele ei aspecte, prezintă importanță și informația dată de autor, potrivit căreia lucrarea **Metallurgy, magic & alchemy** „este doar o încercare din tinerețe a operei de mai târziu, revizuită și considerabil elaborată”: **Forgerons et alchimistes**, în varianta engleză — „**The Forge & the Crucible**”.

Redăm mai jos, păstrând ortografia autorului, textul acestei interesante scrisori, care dezvăluie aspecte mai puțin cunoscute ale personalității și operei unuia din giganzii cul-

turii universale, un Om care, în sublima sa modestie, găsea timpul necesar să trimită, de la mii de kilometri distanță, scrisori și cărți unui semen al său, aflat pe atunci la începutul carierei sale de profesor și de poet, și să se intereseze de prozele pe care exigentul literat vilcean încă nu le-a incredințat tiparului.

Amicus humani generis!

Prof. ION SOARE,
Arhivist principal
la Arhivele Statului
din Rîmnicu Vilcea

1) Arhivele Statului, Rîmnicu Vilcea, fond personal **Dinu Pătulea**, pac. I, doc. nr. 1.

2) Antetul este tipărit.

3) Vezi, de pildă, **George Călinescu, Istoria...**, ed. a II-a, București, 1982, pag. 956-960, subcapitolul despre Mircea Eliade.

4) Ca aspecte caracteristice ale acestei ortografii, remarcăm: scrierea cu majuscule a lunilor anului, folosirea lui a peste tot, în interiorul cuvintelor, scrierea cu i final a auxiliarului condiționalului „ași vrea”, scrierea lui „sunt” în loc de „sint”.

5) Așa în textul original.

11 Oct. 1972

Stimate domnule Pătulea,
Mulțumiri pt. scrisoarea din August, pe care am găsit-o așteptându-mă aici, acum câteva zile, cind m-am întors din Franța. Observațiile d-tale în legătură cu prozele din **La Tigănești** m-au interesat. Ași vrea să completez, măcar în parte, „bibliografia”, dar nu știu cu ce să încep. Îți voi trimite, în orice caz, **The Mith & the eternal return** și **Pe strada Mântuleasa** (o lungă novelă „fantastică”). Le expediez cu poșta aeriană și apoi aștept confirmarea primirii acestui prim pachet. Vor urma altele. Ași fi fericit dacă ar putea ajunge Noaptea de Sânziene, al cărui text românesc a apărut de curind la Paris, în 2 volume. Spun: „ași fi fericit”, pentru că este opera mea literară cea mai semnificativă și cea mai importantă. Fiind însă o carte groasă și grea (aproape două kilograme!), am remarcat că nu prea ajunge la destinație, chiar expediată cu poșta aeriană.

11 Oct. 1972.
Stimate domnule Pătulea,

Mulțumiri pt. scrisoarea din August, pe care am găsit-o așteptându-mă aici, acum câteva zile, cind m-am întors din Franța. Observațiile d-tale în legătură cu prozele din **La Tigănești** m-au interesat. Ași vrea să completez, măcar în parte, „bibliografia”, dar nu știu cu ce să încep. Îți voi trimite, în orice caz, **The Mith & the eternal return** și **Pe strada Mântuleasa** (o lungă novelă „fantastică”). Le expediez cu poșta aeriană și apoi aștept confirmarea primirii acestui prim pachet. Vor urma altele. Ași fi fericit dacă ar putea ajunge Noaptea de Sânziene, al cărui text românesc a apărut de curind la Paris, în 2 volume. Spun: „ași fi fericit”, pentru că este opera mea literară cea mai semnificativă și cea mai importantă. Fiind însă o carte groasă și grea (aproape două kilograme!), am remarcat că nu prea ajunge la destinație, chiar expediată cu poșta aeriană.

Parcă observ că citești englezește, îți voi trimite în trad. engleză acele cărți care sînt epuizate în Franța (**Metallurgy, magic & alchemy**) este doar o încercare din tinerețe. O nouă „redacție”, radical revizuită și considerabil elaborată se găsește în „**Forgerons et alchimistes (The Forge & the Crucible)**”. Îți voi trimite versiunea engleză.

Dar mai ales sînt curios să citească prozele d-tale, atunci cind vei fi mulțumit de ele și le vei publica.

Urindu-ți tot norocul, al D-tale

MIRCEA ELIADE

CĂRȚI TRADUSE

Dramatism și profunzime

O apariție deosebită însemnată literară și, mai larg, culturală, trebuie considerată a fi antologia de nuvele contemporane israeliene publicată la Editura Univers, în tălmăcirea unui colectiv de traducători din Israel. Valoarea acestor texte fiind cu totul remarcabilă, cartea servește nu mai puțin cunoașterii unor aspecte reprezentative ale spiritualității poporului israelian, a felului cum literatura sa din acest secol îmbracă, într-un veșmînt artistic propriu, o problematică specifică contemporaneității. Cititorul român poate cunoaște în felul acesta un concentrat al valorilor beletristice israeliene, dar și modalitățile în care probleme și interogații fundamentale ale omului secolului XX sînt intrupate în spațiul literar în cauză. Capacitatea volumului de a se constitui într-o imagine sintetică, într-un deplin sens al cuvîntului se datorează discernămintului indiscutabil în selectarea bucăților prezente în volum ca și faptului că găsim aici reprezentanți ai diferitelor generații literare din acest secol, de la, cum se precizează în succinta notă asupra ediției, S. I. Agnon, laureat al Premiului Nobel pentru literatură, H. N. Bialik, I. Shenhar pînă la autori tineri. Texte precum **Israel-Zvi** de ultimul autor menționat, **Pină-n zori** de M. Shamir, **Angyoxi**, medicament rar de B. Tamuz, **Morțile tatălui meu** de M. Amihai, **Pinic o cere în căsătorie pe domnișoara Simon** de D. Shohar, **Crimă și pedeapsă** de I. Oren pot sta oricind alături de cele mai redutabile piese ale genului scurt din întreaga literatură universală.

Caracteristic unei tonalități de bază a cărții ar fi un anume paroxsim irezolvabil, o tensiune care crește pînă la un nivel presupunînd o revărsare apocaliptică a materiei în cadrele unor conflicte de o acuitate extremă. Subiectele, tematica scrierilor fiind dintre cele mai diverse o anume notă comună a lor ar fi capacitate de a fi selectată o dominantă specifică a lumii în vederea transfigurării. Aidoma marilor pictori, scriitorii sus-menționați văd realitatea prin prisma unei anume culori. Este una care are darul de a ordona existența în funcție de niște criterii de o rigiditate crispată. Sînt nuanțe pe care le simți fără să le vezi, un cadru mai totdeauna interior care ți se inoculează în toată bogăția lui de linii și tonalități în conștiință prin procedee de o subtilitate pe care numai apariția simplității poate să le ofere. Trimiterile esențiale sînt în direcția unor irizări mîhnitoare, sugerînd o surpare interioară a cărei explicație ultimă nu este o clipă

precizată și, ceea ce acutizează tragicul existențial, infiltrat în toți porii acestor narațiuni, este imposibil de precizat prin însăși natura ei. Ne găsim dinaintea unei literaturi de o indiscutabilă finețe, atît de aplecate în a desface nuanțe după nuanțe și nuanțe din nuanțe, dar — ceea ce mărește plinătatea artistică a textelor — nu pe calca unui discurs psihologizant, ci printr-un formal simplu, conținînd relatări sacadate, cvasineutre, acordînd o mare atenție formulei tradiționale, „cuminți”, a epicii. Destinul eroilor stă sub semnul unei condiționări mitice, nici aceasta însă deloc arătată „cu degetul”, ci perceptibilă grație unor insinuări hiperrafinate din subtext. O condiție esențială a marii arte este împlinită astfel; prozele din antologia pusă acum la îndemîna cititorului român nu au nimic comun cu ideea de „teză”, de explicitare lesnicioasă, ci, grație plurivalenței fertile a trimerilor, totul se pretează la interpretări critice ample, meritînd din plin o exegeză amplă, comprehensivă și fină pe măsura „obiectului” aflat în discuție. Repet, însă, această literatură, uluind prin fațetele multiple ale concretizării în pagină ale adîncimii de viziune, este realizată prin mijloace lipsite formal de orice dificultate pentru receptor, putîndu-se chiar crea impresia de ostentație a accesibilității, (aceasta fiind însă un truc perfect scuzat artistic, al profunzimii și rafinamentului).

În afară de condiționarea mitică subtextuală, se poate sesiza, de asemenea, ca o notă generală prezentă în acest florilegiu de proză scurtă, o anume înclinație a personajelor de a ceda propriilor protecții (auto) infricoșător-măritoare. Consecința unei atari particularități este aceea că prezentul ajunge a nu mai fi resimțit niciodată satisfăcător, oricît altfel condițiile, motivele de confort psihic ca atare ar fi oferite de cadrul propriu-zis de viață. Atunci, se înțelege, „fericirea” este distrusă de însuși „beneficiarul” ei, pentru a se putea astfel da friu liber posibilităților de manifestare ale reveriei. Excepționala novelă **Obsesia** a lui Samuel Iosef Agnon validează poate cel mai peremptoriu această idee. După ce-și atinge visul de a fi alături de femcia adorată, protagonistul scrierii începe să o tortureze și să se tortureze pe sine, nemulțumit parcă de supremul dar căpătat. Cînd partenera, sastisită, se îndepărtează de el, ea redevine un mit, căci nu-i mai este tangibilă și nu-i va mai fi tangibilă vreodată.

Pină în zori, antologia de nuvele contemporane israeliene (din același spațiu spiritual, revista noastră a comentat, nu demult, sugestivul roman al lui Aharon Appelfeld — **Badenheim** 1939 — apărut, în traducerea Antoanetei Ralian, la aceeași editură Univers), este o carte a cărei apariție întregeste inspirat cunoașterea literaturii acestei țări.

VICTOR ATANASIU

Anatomia singurătății

Despre literatura latino-americană s-a discutat mult în anii din urmă. Atenția care i s-a acordat își află justificarea în indiscutabila originalitate stilistică și tematică a spațiului ficțional pe care l-a acreditat, mai cu seamă că s-a întimplat aceasta într-un context al literaturii contemporane defel sărac în viziuni novatoare. Este necesar, însă, ca perceperea globală a fenomenului (centrul lui de greutate constituindu-l romanul!), să suporte un proces de nuanțată particularizare — pe literaturii naționale, pe universurile proprii fiecărui scriitor. Spre exemplu, literatura argentiniană a dobîndit chip distinct datorită modalităților narative specifice unor prozatori precum Jorge Luis Borges, Adolfo Bioy Casares, Julio Cortazar, Ernesto Sábato. Acestora li se adaugă, la deplină egalitate valorică, Antonio Di Benedetto. Unul dintre romanele sale, **Diego de Zama**, a fost publicat, de curind (într-o foarte bună tălmăcire și cu o documentată prefață semnată de Tudora Sandru-Olteanu), la Ed. Univers. Antonio Di Benedetto a scris proză scurtă și roman, iar cele peste 20 de premii literare obținute atestă certa împlinire artistică a operei sale. A profesat mult timp gazetăria, afirmîndu-și tranșant opiniile democratice și antiperoniste. Implicarea civică i-a atras represalii din partea oficialităților militare: a fost închis, apoi a trăit o perioadă în exil. A cunoscut direct, deci, gustul amar al experiențelor umane tragice, între care se numără și singurătatea impusă, claustrarea în temniță sau în mijlocul unei mulțimi indiferente, străine de codul lui de spiritalitate.

Deși scris în 1956, înainte de violenta meandru a destinului personal al autorului, **Diego de Zama** radiografiază (poate în normele magice proiectivități care guvernează intuiția creatorului!) tocmai o uriașă însingurare progresivă a ființei umane. Timpul narațiunii este fixat în perioada colonială, în ultimul deceniu din secolul al XVIII-lea. Evenimentele au loc într-un colț anodin al Viceregatului Rio de la Plata, mai precis în Asunción del Paraguay. Protagonist este înaltul magistrat Diego de Zama, altă dată deținător al unor importante funcții guvernamentale, acum surghiunit, prin nepăsătorul joc al soartei, într-un post periferic în ierarhia imperiului. Existența îi este guvernată de așteptare (semnificativă dedicație a cărții este adresată „Victimelor așteptării”), așteptarea unui salvator edict regal care să îl readucă în

lumea civilizată, lingă familia a cărei absență o resimte dureros. Cele trei părți ale cărții punctează treptata de-gringoladă sentimentală, morală și socială care îl ia în stăpînire pe Diego de Zama. Într-o primă etapă, orgoliul îi asigură armătura volitională a actelor cotidiene. Integrat în protipendada provincială, are grijă să își mențină demnitatea în permanentă stare de alertă, se ferește să cedeze tentațiilor leftine de a abdică de la o conduită nobilă. Speranța că va părăsi grabnic locul exilului îl face să fie dinamic, să acționeze conform unor stringente interese administrative. Germele disoluției devine, însă, din ce în ce mai silitor în lucrarea-i mafehică. Trăitor într-un spațiu aflat sub semnul toridului, în care pînă și pămîntul și vegetația vădesc un preaplin de senzualitate, Diego de Zama se lasă cuprins de involburarea simțurilor. Dar schițatele tentative de a consolida relații erotice, datorate de echilibru, eșuează. Într-o a doua etapă, speranța plecării s-a refugiat în zona unui ideal îndepărtat. Înaltul magistrat se complăce, cu o accentuată doză de nepăsare, în starea de precaritate materială și de promiscuitate. Coabitează cu o văduvă, are un fiu față de care își manifestă responsabilitatea paternă extrem de vag. Prima familie, cea oficială, este prezentă, doar rareori, în amintiri, de cea de a doua se debarasează cu un sentiment de ascunsă ușurare. Într-o a treia etapă, „despărțirea de lume” a lui Diego de Zama se precipită. Speranța nămirii într-un alt post imperial a rămas să palpitate undeva în vis. Iubirea cade în faptă derizorie, prietenia, atîta cită i se oferă, este mai mult sau mai puțin refuzată de el. Pleacă voluntar într-o expediție militară, supunîndu-se parcă unei ultime probe existențiale, cu credința, deloc sigură, că succesul îi va oferi recompensa visată, încetarea exilului adică. Înfrîngerea se dovedește a fi totală. La sfîrșitul romanului, înaltul magistrat Diego de Zama se află în postura unui paria mutilat, rătăcind în pustietatea unei zone sălbătice. Se descoperă, într-o chinuitoare revelație, singur cu fantasmele sale.

În intenționalitatea autorului său, **Diego de Zama** este un fals roman istoric (deși culoarea epocii este cu știință de artizan întinsă pe pinza istorisirii), el este în primul rînd o ipostaziere a condiției umane tragice. Antonio Di Benedetto cercetează, cu lucidă compasiune ome-nească, **anatomia singurătății**, într-o narație țesută, cu acea cuprinzătoare simplitate a maestrului, din elemente simbolice. În viziunea finală, Diego de Zama, cel însingurat prin acceptarea în-lănțuirii de compromisuri, descoperă limitele omului în actul de a comunica afectiv și rațional cu semenii săi și ilimitabila sa dorință de a trăi.

GABRIEL RUSU

Egina

Multe nu se potrivesc atunci cind, grăbit, aplici imaginea Greciei străvechi, a Greciei născute dintr-un sentiment pe care și l-au întreținut dogorile textelor înțeleptilor ei, peste imaginea Greciei cotoprite de turiști avizi să vadă totul, să fotografieze totul, să achiziționeze orice pliant, să se urce la bordul unui vas al liniei maritime „Epirotiki” și s-o pornească hai-hui pe mare. La întâlnirea cu fenicienii. Sau cu gindul la tomitanii de pe malul Pontului Euxin. Sau visind la cei din Syracuse. Sau la cei din Teba și Millet. Sau în Dodocanez... Mii de sugestii, din fiecare colț, acestea vin și tot vin în întimpinarea Greciei tale filosofice — zburătoare la o mare altitudine spirituală, mereu emoționantă, uleitoare prin poveștile ei, prin lumea ce încă se mișcă, aieva. Și trebuie să-ți amintești, omenește, că Socrate era cicalit de nevastă, de Xantipa (nimic nou sub soare), că Diogene avea niște ciudățenii de care și grecii de azi s-ar mira, că oamenii Atenei nu se aveau întotdeauna bine cu zeii din Olimp, că zeii pozeau, mai toată ziua, printre oameni și luau chip de om. Și unuia dintre aceștia, lat în spate și atlet rvinind

la cununa de lauri a Olimpiadei, i se va spune Platon. Adică cel cu spatele lat. Care va călători, din insula natală Egina, pe o mare cu miros de mirt și iasomie, și va ajunge la Atena unde îl va avea ca profesor pe Socrate. Născut în Egina (așa se spune), Platon s-a făcut scribul lui Socrate. De cite ori în copilărie, autorul „Dialogurilor” nu se va fi urcat pe cel mai înalt

mai incoace, în vreme, oamenii lui Ștefan cel Mare de pe înălțimile Moldovei. Pe lângă templul lui Apollo va fi trecut Platon, cu riosul tinăr, furat de gânduri și uitind pentru totdeauna de măslinile și corăbiile din vale. Călătoria lui va fi, stia asta, mult mai lungă. Fapt ce ține dintotdeauna de spiritul grecilor, de năzuința lor de a străpunge cerul și să imagineze cu temple,

Popasuri

munte din Egina sa și nu va fi privit înspre Atena cea frumoasă, de cite ori nu va fi privit marea cea atit de adevenitoare pentru orice suflet de grec, cea atit de miraculoasă și înstelată și fosforescentă în acest golf Saronic unde, ca solzii unui animal urias, trimis de bună seamă de Hades, se arată soarelui alb insulele? Prin dreptul Eginiei au trecut persii spre Salamina, cu ochii lacomi spre Atena cea daurită. De-aici, de pe înălțimea pe care se află templul zeiței Aphaia, Atena va fi privit un trimis al lui Temistocle plutirea persanilor și va fi dat semnal. Precum

de a păși prin înfinit filosofind, întrecind, la urma-urmei, chiar și pe banalii, terestrii zei. Lumina pătrunzătoare, de argint muat în lapte, stăruie peste Egina. Lumina aceasta îi va fi fermecat pe dorienii cei mereu călători și-i va fi oprit aici, făcându-i să multumească zeilor. Vestigiile antice numeroase, vechime multă în această insulă ce stă ca o stea (și are, într-un fel, formă de stea), în golful Saronic al Mării Egee, în fața Atenei (numai că Atena nu se mai vede nici chiar de pe înălțimea templului Zeiței, pământul curbându-se deja

și, odată cu el, și marea strălîmpede, marea cea incredibil de limpede și mirositoare a mirt, ca-n mitologie). Venind spre Grecia de azi, Egina, cu orașul ei cu același nume, a fost capitala dinții a Greciei moderne și loc unde a lucrat contele Capo D' Istria. Aici, în Tur-nul Marchellos, s-a întrunit primul guvern al Greciei, doi timpi ai istoriei dîndu-și astfel întâlnire spre nemurirea bătrînei Elade. Saturată de istorie, călcată de turiști, insula Egina își are pus deoparte timpul ei de fiecare zi, cu activitatea din port (construit pe locurile celui antic), cu plantațiile de măslini, cu locurile de cult ortodox, cu taziurile parca străine de peisaj, cu căruțe și biciclete, cu măgărușii înhămați la căruțe cit niște jucării (ei înșiși fiind coboriți parca de pe scena unui teatru de păpuși), cu pescuitul milenar și culesul de bureți, cu plajele Plakia, Faras și Marathonas... Oricum, acostînd la tărmlu Eginiei, ai via și inexplicabila senzație că înaintea ta au pășit minunat pe plajele ei și i-au urcat muntele de pe care se vede marea ca un colț de eden, zeii și înțelepții filosofi.

EUGEN MIHAESCU

TABELA de MARCAJ

Copiii norocului

Zici fotbalist, zici norocos și răsfațat în toate cele! Că, uite, cum și-au incheiat vacanțele la mare, s-a incheiat și vremea insorită și cum s-au reîntors la pregătiri, răcoarea binefăcătoare și ploicelele de vară, tocmai bune, au reîntors pe rol, ca la comandă! Mai rar așa noroc, din plin și peste tot, dovadă că și la Geneva sorții ne-au răsfațat, lăsându-ne să-ntredem o toamnă frumusică și bogată. Iau turul II fără emoții pentru Steaua, Dinamo și Victoria, da-mi pare rău pentru Oțelul că a dat de foarte greu chiar la debut. Auzi, Juventus din chiar primul tur! Halal noroc! Păi, cu asemenea răsfaț al șansei, Steaua putea cădea cu F.C. Porto sau Real Madrid, Dinamo — cum a mai căzut —, cu F.C. Malines, iar Victoria — cu Atletico, cu Ajax, Napoli sau F.C. Köln, că în U.E.F.A. s-au grupat, de necrezut, echipele cele mai tari și mai titrate de pe continent! E, însă, loc de respirat în voie pentru trei dintre cele patru europene românești, deși, la o privire mai atentă, va fi nițel de luptă pentru a urca în turul II. Cehoslovacia de la Sparta Praga nu sînt chiar fiștecine, iar în ediția precedentă au jucat pe muchie de cuțit cu Anderlecht. Kuusysi e o cunoștință veche pentru noi și chiar pentru Dinamo, așa că lîneretului lui Lucescu știe bine ce are de făcut. În nici un caz să nu-i considerăm gata bătută pe finlandezi! Victoria-și joacă debutul cu soimii maltezi și are, categoric, prima șansă, dar și aici trebuie atenție mare, sub semnul lui Dinamo Tbilisi, cînd meciul de acasă ne asigura calificarea! Oțelul? Șansa celui fără... șansă, adică totul sau nimic, cum e atunci cînd nu mai ai ce pierde. Și, cine știe?... Cupele, însă, sînt încă departe. Acum e ora reincepării pregătirilor și a turneeelor, cum e și vremea transferărilor. Se-aud multe, unele sînt confirmate parțial, dar cert e că, pînă la jucători, citiva noi antrenori și-au preluat noile echipe: Dinu la Oțelul, Halagian la Victoria, Driedea la Sportul studentesc, Ardeleanu la Sibiu, Nicolae-Nicușor la F.C. Argeș etc. Restul urmează să aflăm în perioada următoare în care, lipsindu-ne fotbalul, o să ne ocupăm cu aceeași plăcere de pescuit, de plajă și de pronosticuri. Pentru cupe, transferuri și pentru viitorul campionat. Care bate la ușă!

HORIA ALEXANDRESCU

Redescoperirea muzeelor

SEMĂNĂTORUL de CAMIL RESSU, pictură aflată în colecția Muzeului de artă contemporană românească de la Galați

Motivul tăranelui, al lucrărilor cimpului, al satului românesc, în general, sînt teme predilecte în opera marelui pictor Camil Ressu. Alături de tema orașului, motivul rural l-a fascinat pe autorul lucrării „Semănătorul” nu atît pentru frumusețea clasică de tip Alecsandri sau Coșbuc a vieții de la țară ci pentru robustețea, vigoarea și forța extraordinară degajată de truditorii pămîntului. Ressu i-a portretizat deseori, poposind

asupra trăsăturilor lor aspre, dăltuite de muncă și vreme, alături i-a privit de departe muncind, integrați în spațiul larg al cimpului într-o unitate de nezdruccinat, trăind în natură și cu natura, într-un echilibru ancestral. Această imagine este așadar emblematică pentru concepția artistică a pictorului și pentru înțelegerea acestei categorii de subiecte literare rezolvate plastic în stilul clasic al picturii românești interbelice:

perspectivă largă, cadraj impresionist, personaj central cu funcție de ax al compoziției, dinamismul gesturilor, echilibrarea liniilor de fugă, luminozitatea și sugestia unei zile de vară tîrzie, indicațiile de spațiu, loc, oră, sugestia materialității pămîntului și vegetației, jocul între culorile calde și reci, forța de iradiere a albului hainelor personajului central ca a unui nucleu vital, frumusețea gesturilor, silueta statuară, impozantă.

SIMONA VĂRZARU

COȘMARUL, ACEST TIGRU AL VISULUI

Universitatea Indiana, aprilie, 1980

WILLIS BARNSTONE: De atîția ani de cînd ne cunoaștem, am vorbit aproape exclusiv despre poezie.

JORGE LUIS BORGES: Da. Într-adevăr, este unicul subiect.

BARNSTONE: Acum citeva zile, cînd am luat avionul din New York, dumneavoastră m-ați întrebat care este numele companiei aeriene, iar eu v-am răspuns TWA. M-ați întrebat ce înseamnă și v-am răspuns: „Trans World Airlines”. Vă mai amintiți ce mi-ați spus atunci?

BORGES: Da. Am spus că înseamnă „Walt Whitman Trans World”. I-ar fi plăcut asta.

BARNSTONE: Ce ne-ați putea spune despre acest pionier care a traversat lumea?

BORGES: Cred că ceea ce am să vă spun acum am mai spus-o cîndva, într-un eseu¹⁾: și anume faptul — uitat de multă lume — că Walt Whitman a conceput *Fire de iarbă* ca un mare poem epic, nu ca o serie de poeme scurte. Ei bine, mulți au încercat să scrie epic, însă întotdeauna există o figură centrală — *Arma Virumque cano*. Vreau să spun că întotdeauna există un personaj mai mare decît în viață. De exemplu, Ulise, Beowulf, Roland. Inșă cînd Walt Whitman s-a gîndit să scrie epic, și-a spus: ei bine, acesta trebuie să fie un epic al democrației, așa că nu pot să am o figură centrală. Într-unul din poemele sale spune: „Sînt pictori care ne dau imagini ale mulțimii, iar unul dintre indivizi are o aureolă. Eu însă vreau ca toate personajele, toți oamenii din picturile mele să aibă aureole. El a ajuns la o schemă foarte ciudată, pe care nimeni nu pare s-o fi remarcat, din moment ce, aceea care l-au imitat sau au încercat să-l imite pe Walt Whitman, nu i-au imitat metoda, ci rezultatele metodei sale. Mă refer la poeții foarte importanți; de exemplu la Carl Sandburg, Pablo Neruda, Edgar Lee Masters. Încercînd să scrie un epic al democrației, Whitman a creat un personaj, constituit dintr-o ciudată trinitate, pe care

mulți îl confundă cu scriitorul însuși. Inșă scriitorul nu este personajul. Cînd a început să scrie, Walt Whitman s-a gîndit la propria lui viață. S-a gîndit că s-a născut în Long Island, dar că asta nu este suficient: ar fi trebuit să se fi născut în toată America. Atunci a creat un personaj foarte ciudat, pe Walt Whitman care nu trebuie confundat cu scriitorul, ziaristul din Brooklyn care a scris un roman despre alcool — de fapt, el a scris o broșură în favoarea sclaviei. Aici inșă a încercat un experiment foarte îndrăzneț, cel mai îndrăzneț și cel mai reușit experiment din toată literatura, după cît știu eu. Experimentul este următorul: personajul central se va numi, după autor, Walt Whitman, inșă el este în primul rînd Walt Whit-

lui Whitman și-l întreabă: „Ce vezi, Walt Whitman? Ce auzi, Walt Whitman?” Iar Whitman îi răspunde: „Aud America” (...).

Astfel avem acest ciudat personaj: un Whitman ale cărui coordonate sînt date în dicționar și care a fost uitat, un Whitman care a murit la Camden, o magnificare a lui Whitman și, apoi, cititorul. Iar cititorul reprezintă viitorii cititori, pe care și i-a imaginat ca fiind cu toții americani. El n-a prevăzut că va ajunge cunoscut în întreaga lume. Nu s-a gîndit niciodată în acești termeni. El s-a gîndit la America și la democrația americană.

Uneori Whitman ne spune lucruri despre el. Inșă, din moment ce dorește să fie toată lumea, el ne spune lucruri

BORGES DESPRE BORGES

Warturile unei mari constințe

man omul, omul foarte nefericit, care a scris *Fire de iarbă*. Are loc apoi o magnificare, o metamorfoză a celui Walt Whitman, numit Walt Whitman, care nu era de fel adevăratul Whitman sau, cel puțin, nu accl Whitman pe care-l cunoșteau contemporanii săi, ci un vagabond divin. Omul acesta est: un personaj real în:

„Walt Whitman, un cosmos, flăcău din Manhattan,

Bătăios, trupesc, senzual, minciad, bind și procreind²⁾. Din biografii aflăm că acest lucru nu este adevărat. Aflăm multe lucruri neliniștitoare despre Whitman, inșă nu despre Walt Whitman. Și atunci, din moment ce personajul trebuia să constituie o trinitate — căci Whitman l-a conceput ca o trinitate — a introdus o a treia persoană. Această a treia persoană este cititorul.

Deci Walt Whitman se compune din Walt Whitman omul, Walt Whitman mitul, și, de asemenea, din cititor, căci s-a gîndit la cititor ca fiind și el eroul din carte, ca fiind și el figura centrală din tablou. Astfel cititorul i se adresează

pe care nici un poet nu le-a spus vreodată. Cred că versurile sînt următoarele: „Aici sînt, cu adevărat gîndurile tuturor oamenilor din toate vremurile și din toate pămînturile; ele-s departe de a avea ceva deosebit, de a fi numai ale mele, Dacă nu-s ale voastre pe cît sînt și ale mele, ele nu înseamnă și nu spun nimica, Dacă nu sînt enigma și cheia enigmei, gîndurile nu sînt nimic, Dacă nu vi-s pe-atît de apropiate, pe cît de îndepărtate-s, tot nimica nu sînt. Aici se află iarba ce crește pretatindeni unde se-ntinde pămîntul și se întinde apa,

Aici e aerul comun care scaldă de-a valma tot globul³⁾.

Alți poeți, de exemplu Edgar Allan Poe sau unul dintre discipolii săi, Baudelaire, au încercat să spună lucruri neobișnuite. Au încercat să-l surprindă

pe cititor. Poeții continuă încă acest joc. Inșă Whitman a mers mult mai departe. Whitman și-a imaginat că gîndul lui este al „tuturor oamenilor din toate vremurile și din toate pămînturile”. „Ele-s departe de a avea ceva deosebit, de a fi numai ale mele”. El dorea să fie toți ceilalți. El dorea să fie toți oamenii. S-a considerat chiar panteist, inșă lumea este prea mărginită. Cred că provine dintr-un sentiment foarte puternic la Whitman. Mă întreb dacă a observat cineva, căci oamenii citesc, inșă nu-și dau seama că sînt una dintre cele trei persoane care formează trinitatea lui Walt Whitman. Și totuși aceasta a fost ideea lui Whitman. El dorea să intruchipeze întreaga Americă. Într-unul din poemete sale a scris:

„Acum vă spun ce-am cunoscut în Texas în tinerețea mea,

(Nu povestesc căderea fortului Alamo, Pentru că nimeni n-a scăpat să poată povesti ce-a fost la Alamo,

Cei o sută cincizeci au amuțit la Alamo)⁴⁾.

Ei bine, el n-a fost niciodată în Texas. A scris de asemenea: „Odată în Alabama, cînd îmi făceam plimbarea mea de dimineață⁵⁾. Din cite știu eu, n-a fost nici în Alabama. Inșă, într-un alt poem spune că-și amintește că s-a născut în sud. Desigur eu nu cred că s-a născut în mai multe locuri în același timp, un fel de miracol. Inșă asta îl face un mare poet. Nimeni nu pare să mai fi încercat așa ceva. Ceilalți i-au copiat doar intonația, au folosit ca și el versul biblic liber, dar nimeni n-a observat cît de ciudat a fost experimentul său.

Traducere de MIHAELA SIMION CONSTANTINESCU

(Va urma)

¹⁾ „Nota sobre Walt Whitman”, „Note despre Walt Whitman” (1932)

²⁾ „Cîntec despre mine însumi”, trad. Mihnea Gheorghiu

³⁾ „Pornind din Paumanok”, trad. Mihnea Gheorghiu.

MALRAUX — „CEEA CE EXISTĂ ESTE ISTORIA”

TRANSFOCARE

Secolul 20 nu e de aur pentru francezi. Așa cred. Și argumentez: simptomele alexandrinismului. Dincolo de exagerări, mai cu seamă în concluzii, Spengler a mai scăpat cite un adevăr printre apostrofele sale. Piscurile literaturii cite s-au afirmat pe malurile Senei, aparțin sferei morale a culturii. Bergson, Proust, Céline, Sartre, Camus, Malraux însuși, sint personalități accentuat duale. Mai curind comentatori decit creatori de viață (excepția lui Céline pretinde un comentariu separat). Bergson și Proust par să-și scrie soliloquiile întru captarea (psihologică) a timpului. Sartre și Camus, și ei captează (istoric-social) timpul, Malraux nu se amăgește. Nu dă directive. Nu teoretizează scriind romane sau piese de teatru și nu scrie romane/piese cind are ceva de demonstrat. Superior unui Amiel — literar vorbind — Proust își rescrie la nesfârșit jurnalul intim. Clivajul bergsonian inventează o știință de graniță; din fizică se alunecă în biologie, din biologie în psihologie, și din nou în fizică, iar încheierea: o literatură metafizică. Sartre nu flanează, el doar coboară-n stradă, și nu numai în mai 1968, dar scrie romane și piese ca să-și susțină disertația. Camus nu iese-n stradă, dar scrie piese și romane tot ca să-și susțină disertația. Ei toți apelează la literatură, nu doar o scriu. Fiindcă vor să-și susțină, public, crezul, ideile. Ei toți — nu întâmplător — produc și filosofie, atunci cind literatura, numai, pare insuficientă.

TRAVELING

Singur Malraux, silențios ca magistrat și magistrat ca artist, nu-și suprapune preocupările, vocațiile — pentru că are, și el, cel puțin două: să creeze și să comenteze creația. Tot alexandrinism, însă unul asumat. Luciditatea lui Malraux, suită dintr-un contact nemijlocit cu un sumum de realități divergente, îl distanțează de ceilalți. Irezucabil. El este și se privește ca fiind „omul precar” (Cf. *Omul precar și literatura*). Un cineva care știe în ce constă precaritatea omului contemporan (și occidental, însă nu o mai precizează — care occidental de ieri, de azi, ar preciza-o ?). Malraux știe că omul e muritor, toți știu asta, dar el vrea să mai știe: bine-bine, o fi fost Socrate ironic, dar în ce sens ? Sau, citez: „De multă vreme, mitul suprem care îi răspunde morții creștine este

moartea lui Socrate așa cum o relatează Platon. Socrate își acordează moartea la un cosmos, la o Ordine supraumană... Dar răspunsul lui Socrate ignoră limitele raționale... Discipolul Criton nu trebuie să uite cocoșul fâgăduit lui Esculap... Zeii sint prezenți. Dar aș vrea să știu ce semnifică pentru Socrate expresia zeii. El spune muritorii, dar ce rol joacă în gândirea sa Nemuritorii ?” Adică Zeii... Omul de azi, crede Malraux, este omul aleator, iar privirea lui „așintită asupra morții este privirea unui Socrate fără zei”. Așa să fie ?

TRAVELING ȘI COLOANĂ SONORĂ

Poate. Poate că nu. Și o explicație: „O civilizație tehniciată pretinde o metodă experimentală, dar noi am învățat că o metodă nu ajunge pentru a forma o civilizație. Iar a noastră” — respectiv occidentală, — „prin tot ceea ce scapă metodei, nu-i deloc pozitivistă, ci aleatorie”. Poate. Poate că nu. De fapt, eseul *Omul precar...*, tălmăcit și adnotat atent de M. Morariu (care își propusese să traducă și să comenteze și *Isipita Occidentului*) abia se termină prin asemenea „concluzii”; însă începe și se desfășoară impecabil. A studia artele, suține Malraux, nu înseamnă a le cerceta istoria. Ci metamorfozele imaginarii fiecăreia. Asta presupune demersul combinat al psihologiei, sociologiei, antropologiei, chiar și al esteticii... De pildă, excursul său într-asta ar coincide cu practica unor Brion, Francastel, parțial Duvignaud, Morin și Memmi, aceștia din urmă mult mai scrupuloși, totuși, cu „factorul” istoric. Personalitatea se cumulează, trainic rezervor, toate cartușele pe care le poate exploata un intelectual practic. Nu un simplu om-alzilei, ceea ce nici n-ar fi puțin, dar nici destul. „...Il (Malraux) a toujours été à la fois écrivain et homme d'action”, imi aprobă gândul și Jean Grosjean.

GROS PLAN

Malraux așteaptă. Adică speră. Într-o mare cotitură spirituală. Într-o nouă ironie, socratică sau nu. Care să înlăture omul precar. Argumentul: „Aleatoriul nu este formator de valori” cită vreme „biblioteca, muzeul sint lumi de valori!” Argumentul: „Aleatoriul nu pretinde absurdul, ci un agnosticism al spiritului...” Pentru el, omul nu-i decit obiect de interogare, întocmai ca și lumea pentru știință... Ne vom resemna oare să vedem în om animalul care nu poate să nu vrea să gîndească o lume care scapă spiritului său prin natura ei ? Sau ne vom aminti că evenimentele spirituale capitale au recuzat orice previziune ? Nu-mi pretindeți premoniții, așadar. Știu, că sint provizorii. Și știu că știu. Succesiunea metamorfozelor: antichitatea n-a suportat romanul și eseul, antichitatea păgînă. Creștinismul, prin metamorfoză, le-a suportat. Metamorfoza următoare: transformarea artiștilor într-o sectă, pentru că, zice Malraux, profesiunea de artist e una delirantă. Ca și profesiunea de creștin. Ca și aceea de profet. Ne întoarcem așadar la Socrate. [...] Dar

altfel. Fiindcă, hm... sintem precari. Cercul se inchide. Următoarea metamorfoză nu v-o dezvălui. Pentru că n-o cunosc. Știu doar că-i iminentă. Nu putem fi întruna precari, adică non-producători de valoare. Cercul se inchide, la revedere. Ergo: putem trece la scriitorul Malraux. Eseul *Omul precar...* conține într-un minim de pagini un maximum de informații — (cibernetic, satisface puternic definiția informației originale) — privitor la viața artistului, la creația lui, la receptarea acesteia în toate epocile.

PRIM-PLAN

E născut la Paris în primul an al secolului, (m. în 1976). Copilăria și adolescența recuzabile; sau, cumva, doar o discreție beckettiană îi oprește condeiul să-și amintească de acei ani. Cu prima soție, Clara, pleacă în Laos. De aici — în China. Redevine parizian după cinci ani. Curind dar nu atit de curind scrie o capodoperă, *La Condition humaine*, pentru care primește premiul Goncourt (1933). O publică la 32 ani, deci. La aceeași vîrstă, Faulkner publică simultan *Sartoris* și *Zgomotul și furia*. În același an, 1933, se mai tipăresc și: *Ciștișătorul nu ia nimic* (Hemingway), *Pogonul lui Dumnezeu* (Caldwell), *Patul lui Procust* (Camil Petrescu), *Fontamara* (Silone), *Șaptesprezece împușcături contra viitorului* (Casares), *Domnul fie lăudat* (Carpentier), *Unui zeu necunoscut* (Steinbeck), *Recolta de toamnă* (Mao Dun), *Frații Oppenheim* (Feuchtwanger), *Misterul Frontenac* (Fr. Mauriac) ș.a.m.d. Dar capodopera anului '33 rămîne *Condiția umană*. Scrie despre ea Albères: „Romanul condiției umane urmează dealțul tradiția opunind lumea «virilă», care exprimă sentimentul tragic al destinului, univărsului «feminin» care nu-ți îngăduie să resimți această tragedie decit în amănuntele și complexitatea existenței. La Malraux, *Condiția umană* îi pune față în față pe Kio și May, omul de acțiune și femeia care, în pofida tuturor strădaniilor ei, nu poate face altceva decit să reprezinte valori diferite, mai turburi... Malraux își împinge eroii într-o povestire care nu e povestire. Artă sa literară este o artă a racursului. El posedă acea elocvență care violează ordinea logică... Acest procedeu de viziune poate fi găsit de altfel în toate paginile lui Malraux, lesnicioasă fiind aici detectarea unui decupaj cinematografic...” Scrie despre ea și de Boisdeffre: „...Eseistii și romancierii nu vor ști să se țină departe de istoria vremii lor, tot așa cum nu pot ignora aportul științei și filosofiei timpurilor lor: Malraux transformă în dialoguri paginile de referință ale unor Spengler și Frobenius...” Scriitorul se inscrie, acum, în istorie. O face ca om. Curind, va comanda *Espana*, o escadrilă republicană într-o Spanie sfîșiată civil, sfîșiată militar. E rănit. Se deplasează în America de Nord, unde rezistă unui turneu de conferințe. Franco biruie la el acasă cu *L'Espoir* (1937). „uriasă frescă revoluționară”, cum opinează un critic român. Curind, coboară în Arabia Saudită și aderă la *Comitetul mondial antifascist*

și la *Liga internațională împotriva antisemitismului*. Curind, descinde la Berlin (împreună cu Gide) și la apărarea lui Gh. Dimitrov, cel acuzat că ar fi organizat incendierea Reichstagului. Curind, e la Moscova, printre invitații la primul Congres al scriitorilor sovietici. În acești ani, fraternitatea virilă și înfringerea deziluziilor și desperării prin speranță sint constantele scrisului său, reafirmate și azi, ca și în capodopera din '33. Ca și *Les Conquerants* (1928, premiul *Interrallié*) sau în *La Voie royale* (1930). Curind va fi comandant de blindate, apoi luptător în Rezistență, apoi comandantul brigăzii Alsacia-Lorena. Curind va fi ministru al Informațiilor, sub Charles de Gaulle; și al Culturii. Tot după război, se îndepărtează de creația romanească. Jocurile par făcute, măștile eseismului îl fascinează. Citeva tomuri plăcut-savante: *Les Voix du silence* (1951), *Le Musée imaginaire de la sculpture mondiale* (1952-55, 33 vol.), *La Metamorphose des dieux* (1957). Curind...

PRIM-PLAN. TRAVELING

...O căsătorie morganatică. Se apără, știu: „...nevoia de a se recăsători a văduvilor a căror căsnicie a fost ferețită”. Și magistratura Culturii în echipa lui de Gaulle — se apără, știu: „Știți prea bine, obișnuia să spună tăios generalul de Gaulle, că fericirea nu există; este visul idiotilor!” (Dar și: „Întreaga mea viață, n-am încetat să-mi întregesc impresiile despre Franța”, celebra frază cu care se deschid *Memoriile de război* ale generalului). Și un colonel Berger în miezul Rezistenței (*Nucii din Altenburg*). Și un pic de dialog cu Nebru sau Gandhi: „Cind Nebru a fost condamnat la 6 luni închisoare, India dădea scoteală... În noaptea de 4 spre 5 mai, Gandhi fusese sechestrat într-un cătun, printre discipoli” (*Antimemoires*). Un pic de Maroc sau Algeria sau Egipt. Un pic de Extrem-Orient: „Portul Shanghai primea otrava unui pachetot: *President Wilson*...” (ibidem). Un pic de Sud canicular tras în versete: „Poftim un colier din piele roz, scarabeii de suflet, pe care-i așezi peste pieptul deincunțului pentru a-i proteja sufletul dinaintea judecătorilor divini... Poftim și bandantivul albastru purtat de femei, pe care scrie «ridică-te și imbie-l pe cel pe care-l privești ca să-mi fie iubit»...” (ibidem). Un pic de exotism analogic: „Prin 1923 găseam la Ceylon o Africă nordică și mai strălucitoare. Negustorii de jucării asalțaseră vaporul urliind ca niște pirati...” (ibidem). Enorm pentru o singură viață. De aceea — eu cred în Malraux André. Care este, pe rînd și laolaltă, Kio, Garcia, colonelul Berger, Garin, omul precar... Respectiv, cred într-o Conștiință. Fiindcă Malraux a inteles perfect că prin artă se poate sustrage deriziunii biologice. Precum și că „ceea ce există este Istoria. M-am aflat în politică pentru că este mijlocul Istoriei, altul nu există”.

MIRCEA CONSTANTINESCU

LIRICĂ NORD-IRLANDEZĂ

Frank Ormsby

Reprezentant de seamă al liricii nord-irlandeze, redactor-șef al prestigioasei reviste literare *The Honest Ulsterman*, tinărul poet Frank Ormsby este o voce distinctă pentru care poezia „este un fel de rezervor al valorilor umane, dar are și o

funcție extrem de importantă pentru sănătatea oricărui societăți, poetul fiind cel ce aduc «aerul curat» oamenilor”. Selecțăm citeva poezii din ultimul său volum închinat păcii.

Am murit într-un lan

Am murit într-un lan lingă Argentan,
cu spatele intors spre un plop despicat,
cu ochii spre cimpuri
acolo unde pacea nu pierise
de la Războiul de 100 de Ani
O familie se întorcea la fermă,
la capătul lanului,
Și Patton și-a trimis telegrama: „Dragă Ike,
astăzi am scuiptat în Sena!”
și înainte de căderea nopții Normandia era a noastră.

Mere, Normandy, 1944

Era un D + 10 sau un D + 12 cind l-am prins
pe artistul în război schișind mere ?

„Mi-e silă de tancuri” ne-a spus el. „Mi-e silă
de mine,
mi-e silă de soldații morți și de soldații la atac
și de soldații ce se odihnesc
și ca să spun adevărul mi-e silă să-i mai pictez
pe refugiați

Eu vreau să desenez mere”
Din cite știu el e încă acolo, așezat sub pom
undeva între Sena și Omaha,
sau roșind de plăcere, hoinărind pe lingă vechile
adăposturi

spre următorul măr doborît —
caietele cu schițe se înmulțesc pe măsură
ce el devine

Audubon-ul merelor franțuzești

sau pe măsură ce schițează mărul unic
— perfect, planetar — al imaginației lui.

Unii dintre noi au rămas pentru totdeauna

Unii dintre noi au rămas pentru totdeauna
în adincul lacului
în burta unei Fortărețe Zburătoare
sigilați în capsula blocată, sau aruncați
cu tot calabalicul — elice, aripi,
un pachet de Lucky Strike, mânușile instructorului —
într-o lume bătrînă de scoici și capete de săgeți,
de mobile desperecheate și corabia unui viking orb

în 40 sau 100 de ani ne vom înălța
să vă rupem năvoadele cu fuselajele noastre zdrobite
Barza noastră pictată, adulfecind printre trestii
cu o bombă în cioc vă va speria o zi întreagă

Printre rînduri

Les Sanglots long des Violons de l'automne
Inciuit într-o pivniță întunecoasă la Bayex,
un farmacist prinde în sfîrșit primul vers trist
din „Cîntecul de toamnă” al lui Verlaine
Își ascunde radioul și începe să se pregătească.

La Pont l'Evêque versul aleargă prin capul
unui hamal. La Aromanches un funcționar
il poartă prin camuflaj pină la urechile
servitoarei preotului.

Și marea flotă se adună lingă coasta engleză
la Belfast Lough. E intii iunie.
După 5 zile și 5 nopți aparatele de radio
de lingă Canal
prind al doilea vers :

În românește de LILIANA URSU

